

Aleksandra Grigorjeva

**Hercoga Jēkaba
tirdzniecības līgumi**

1935

TIESLIETU MINISTRIJAS IZDEVUMS

Aleksandra Grigorjeva

**Hercoga Jēkaba
tirdzniecības līgumi**

1935

TIESLIĒTU MINISTRIJAS IZDEVUMS

Atsevišķs novilkums no Tieslietu
Ministrijas Vēstneša Nr. 2, 1935. g.

Aleksandra Grigorjeva.

Hercoga Jēkaba tirdzniecības līgumi.

1. Tirdzniecības līgums ar Franciju.

a) Līguma noslēgšana un noteikumi.

1642. g., kad pēc hercoga Frīdriha nāves viņa tiesības pār-
gāja uz Jēkabu, Kurzemē iesākās rosīga darbība, jo jaunais her-
cogs gribēja savu valsti pārvērst par īstu tirdzniecības un rūp-
niecības zemi. Viņam bij savi tirdzniecības kuģi, jo jau 1638. g.
Ventspilī nodibināja kuģu būvētavas. Pamazām sāka izveidoties
arī dažādas rūpniecības nozares. Tādēļ radās nepiecie-
šamība nekavējoties uzsākt tirdzniecības sakarus ar Eiropas
lielvalstīm, lai iegūtu Kurzemes ražojumiem ārzemju tirgus.
Jēkabs, kas Eiropas politisko un saimniecisko stāvokli pazina
vēl no sava izglītības ceļojuma, nolēma izlietot visas savas zi-
nāšanas, lai iegūtu sev kādas tiesības ārvalstīs.

1643. g. rudenī hercogs aizsūtīja uz Parīzi kā savu pilnva-
roto majoru Georgu Firksu, kam bij uzdots katrā ziņā noslēgt
tirdzniecības līgumu ar Luiju XIV. Majors Firkss uzsāka
sarunas ar kardinālu Mazarīni, ar ministriem de Brienu un Bri-
zasjē un ar citām personām, kam bija iespaids valstī. Kā in-
teresants 17. g. s. fakts jāmin tas, ka šie Francijas valstsvīri
labprāt ņēma no Kurzemes hercoga kukuļus; tā Mazarīni nau-
du un zelta lietas; pārējie ministri pat zirgus. Rezultāti bij labi:
1643. g. 30. decembrī majors Firkss vienojās ar finanču minis-
tru Lomni de Brienu un noslēdza tirdzniecības līgumu. Tas bij
pirmais hercoga Jēkaba starptautiskais akts, kas viņam piešķīra
tik daudz tiesību.

Redakcijas piezīme. Telpu trūkuma dēļ pielikumā nav ie-
vietoti visi šai rakstā minētie avoti.

Šis līgums,¹ kuŗa saistības majors Firkss uzņēmas hercoga vārdā, sastāv no 5 plašiem pantiem. 1. pants iesāk ar to, ka abas puses vienojušās uzsākt tirdzniecības sakarus un ka tādēļ V. M. Luijs XIV, „vēlēdamies apliecināt minētam hercogam cienību, kāda viņa personai pienākas, ir viņam atļāvis un apstiprinājis tirdzniecības līgumu Francijā“. Tālāk minētas preces, kuŗas uz šīs brīvības pamata hercogam ir tiesība ievest Francijā (galvenokārt dažādu šķirņu labība un pārtikas vielas) ar noteikumu, ka tās ražos Kurzemē un ievēdīs visās Francijas ostās tikai ar hercoga kuģiem un pārdos turpat uz vietas vai arī apmainīs pret Francijas ražojumiem.

Jēkabs bij vēlējies no sākuma ievest Francijā lauksaimniecības ražojumus un tikai vēlāk licis priekšā piegādāt arī kuģus un munīciju. Tas ir arī saprotams, jo rūpniecība Kurzemē tad vēl nebij pietiekoši attīstīta. Karalim bij ļoti vajadzīga labība kuŗaspēka apgādei, jo viņš toreiz karoja ar Spāniju. Līdz ar to hercogam radās ideja izmantot šo kuŗu savā labā, kāpēc viņš arī nolēma piedāvāt kuŗa kuģus un munīciju. Kā redzēsīm, karalis šo priekšlikumu arī pieņēma.

2. pants piešķir hercoga tirgotājiem, faktoriem un citiem laudīm, kam ir hercoga atļauja, tiesību iepirkt Francijā dažādas preces. Kurzemes kuģi var brīvi iebraukt visās Francijas piekrastes ostās, samaksājot tikai parastās nodevas. Ja kāds no minētiem tirgotājiem, vai arī kāda cita persona, kas hercoga uzdevumā uzturētos Francijā, tur nomirtu, atstājot mantu, tad karalim nav nekādu tiesību uz šo mantu, bet tā piekrīt viņu pēcnācējiem Kurzemē. Francijā toreiz bij spēkā tā sauktais droit d'aubeine, pēc kuŗa visu to ārzemnieku mantu, kas miruši Francijas teritorijā, piekrīt karalim un nevis viņu mantiniekiem. Ar šo līgumu kurzemnieki bij atbrīvoti no minētā noteikuma; tāpat uz viņiem neattiecās valsts tiesības uz bezmantinieku mantu un konfiskācijas tiesības. Tā tad šai ziņā hercoga Jēkaba pavalstnieki bij pielīdzināti Francijas pilsoņiem.

¹ Sk. 1. pielikumu. Līgums atrodas kā Nr. 526/855 Kurzemes hercogu archīvā (turpmāk citēts kā saīsinājums KHA) Rīgā, Valsts vēsturiskā archīvā.

3. pantā noteikts reciprocitātes princips: arī hercogam no savas puses jādod Francijas tirgotājiem līdzīga tirdzniecības brīvība Kurzemē un jāsolās, ka Francijas pilsoņu nāves gadījumā viņš nekonscē un neatsavinās viņu mantu un preces.

4. pantā hercogs solās kara gadījumā nesniegt palīdzību Francijas ienaidniekiem ne ar kuģiem, ne ar pārtiku, bet viņam jārikojas pēc neitrālo valstu ieradumu (piem., pēc Hamburgas un Dancigas brīvostu) tiesībām.

5. pantā karalis dod hercogam tiesību pirkt Francijā muižas un zemes gabalus. Arī šeit viņam dotas lielas priekšrocības: hercogs varēsot valdīt šīs muižas ar tiem pašiem noteikumiem, kā to darot franču muižnieki, nemaksājot nekādus citus nodokļus, ka tikai tos, ko maksājuši muižu bijušie īpašnieki. Hercoga nāves gadījumā uz viņa īpašumiem Francijā neattiecināšot *droit d'aubeine*, bet tos mantošot viņa pēcnācēji, ar kuriem apiesoties kā ar frančiem.

Nekādu citu noteikumu līgumā nav. Parakstīja to Francijas karaļa vārdā finanču ministrs Lomni de Briens un Kurzemes hercoga Jēkaba vārdā majors Georgs Firkss. Tikai 1647. g. 24. februārī tam pievienoja atzīmi, ka tas ratificēts Francijas parlamentā. Ratifikācija bij nepieciešama, lai vajadzības gadījumā hercoga mantinieki varētu saņemt pavalstniecības rakstu, vai sevišķu grāmatu par atbrīvošanu no *droit d'aubeine*. Arī pats hercogs bij ļoti ieinteresēts, lai ratifikācija notiktu pēc iespējas ātrāk, ko varam secināt no majora Firksa korespondences. Tūlīņ pēc tirdzniecības līguma apstiprināšanas Firkss no jauna stājās sakaros ar Mazarīni, de Brienu un Brizasjē, lai attiecībā uz *droit d'aubeine* viss tiešām būtu tā, kā noteikts līgumā.² Tomēr līguma ratifikāciju Firkss nedabūja tik ātri, kā vēlējās. Franču ministri savu piekrišanu gan deva, bet ar reģistrāciju vilcinājās. 1646. g. 24. janvārī Jelgavā saņēma ministra Brizasjē vēstuli, kur starp citu teikts, ka sūtnis Firkss esot ļoti apmierināts atstājis franču galmu. Viņš gribējis pānākt vēl vairāk, t. i. līguma ratificēšanu parlamentā. Brizasjē

² „...Wegen des *droit d'Aubeine*, dass es so auch werden solle, wie es bestimmt worden ist...” (KHA., 107/602).

sola darīt visu, lai tā notiktu, līdz ko būšot saņēmis no hercoga formālu ratifikācijas aktu.³ Bet ar to vien lieta vēl nebij nokārtota. Tad Firkss ķērās pie iemīlotā līdzekļa: augsto amatpersonu piekukuļošanas. 1646. g. 26. oktobrī viņš raksta hercogam, ka Brizasjē un grāfs de Briens jau saņēmuši savu tiesu. 1646. g. 16. novembrī viņš atkal ziņo uz Jelgavu, ka Brizasjē un grāfs de Briens jau esot dabūjuši „metalla gabalus“, un „dzelzs gabalus“ vairs neprasot.⁴

1646. g. 16. novembrī Luijs XIV arī parakstīja 1643. gada tirdzniecības līguma ratifikācijas grāmatu, ko reģistrēja Parīzes patentu valdē un 1647. g. 12. martā hercogam piesūtīja izrakstu no reģistru grāmatas 2 eksemplāros.⁵ Šai ratifikācijai praksē nebij lielas nozīmes. Bet hercogs Jēkabs bij formālists un likuma burtam piešķīra lielu nozīmi, ko nebūt nevar teikt par visiem tā laika valdniekiem.

b) Tirdzniecības sakari ar Franciju pēc līguma noslēgšanas.

Vai 1643. g. tirdzniecības līgumam ar Franciju bij liela praktiska nozīme? Vai Kurzeme no šī līguma daudz ieguva? Tīro peļņu, ko hercogs Jēkabs ieguva no tirdzniecības ar Franciju, nav iespējams aplēst, jo tais laikos bij izplatīts uzskats, ka valsts ienākumi ir noslēpums. Pie šāda uzskata turējās arī hercogs Jēkabs un par viņa ienākumiem archīvā nav nekādu norādījumu. Gandrīz visa tirdzniecība ar Franciju notikusi vai nu uz kredīta vai maiņas ceļā. Vislielākos ienākumus hercogs cerēja saņemt, pārdodot uz Franciju kaŗa kuģus pilnā kaujas gatavībā, munīciju un rekrūtus. Bet arī šeit viņš bij vilies, jo Francija skaidrā naudā gandrīz nekā nemaksāja, bet piedāvāja par to savas preces: vīnu un sāli. Dažus gadus vēlāk Francija pavisam atteicās par kuģiem maksāt, jo tie viņai vairs neesot vajadzīgi, tāpēc ka kaŗš ar Spāniju, kādam nolūkam tie bij iegā-

³ KHA., 107/601.

⁴ KHA., 107/602.

⁵ KHA., 151/856; sk. 2. pielikumu.

dāti, esot beidzies. Pirmos darījumos ar hercogu karalis gan paredzēja miera noslēgšanas iespējamību, un, lai kreditoram neceltos zaudējumi, viņš kā garantiju tam izdeva rakstu, kurā apsola meklēt palīgīdzekļus kaut kur citur, ja starp Franciju un Spāniju būtu noslēgts miers. Bez tam viņš izsaka vēlēšanos, lai hercogs sūta uz Franciju kādu uzticības personu, kas pārraudzītu visu darījumu izpildīšanu.⁶

Neskatoties uz to, karalis ne visai nopietni raudzījās uz saviem pienākumiem pret Kurzemes hercogu un nav zināms, cik pēdējais saņēmis skaidrā naudā.

Hercoga uzticības persona, kas pārzināja visu Kurzemes tirdzniecība ar Franciju, bij tas pats majors Firkss, kas noslēdza līgumu. Viņš visur rīkojās pēc labākās sirdsapziņas un domāja tikai par hercoga labumu, bet ne vienmēr tas viņam izdevās tā, kā viņš gribēja. Par to nav ko brīnīties, jo viņam bij uzticētas daudzas funkcijas: viņš bij sūtnis nevien Francijā, bet arī Anglijā, Holandē un Beļģijā, kas bij Spānijas province; viņam bij uzticētas arī visas tirdzniecības lietas Francijā, aģentu un faktoru iecelšana u. tml. Viņš jau 1645. g. slēdza līgumus ar saviem aģentiem, pie kam viens no šādiem līgumiem uzglabājies hercoga archīvā.⁷ Viņš pieņēma amatā kādu Furņjē kungu, kam bij uzdots piegādāt hercogam manufaktūru un modes preces galma vajadzībām. Vēlākos gados hercogs no Francijas ievada tikai zīda preces, jo viņš pats ierīkoja manufaktūras rūpniecību Baldonē. Visu Firksa darbību pārzināja pats hercogs. Uz sava riska Firkss nekā nedrīkstēja uzsākt; tāpat arī viņam par visu bij jāziņo hercogam un jādod sīks darbības pārskats.

1646. g. 29. jūlijā hercogs aizsūtīja Firksam pirmo instrukciju, no kuŗas redzams, kādus darījumus hercogs bij nolēmis noslēgt Francijā. — 1. Vispirms viņš domāja Francijā iegādāties nekustamus īpašumus, bet tikai tādus, kas atrastos kādas kuģojamas upes vai jūras piekrastes tuvumā un kur varētu iegūt sāli un vīnus, kuŗus tad nevajadzētu pirkt ārzemēs. Muižas

⁶ KHA., 107/601.

⁷ KHA., 107/601.

jāpērkot par cenu, kāda tām note kta Francijā. 2. Hercogs piedāvāja Francijas karalim kara vajadzībām 1000 jātnieku un 1500 kājnieku, kas varētu palikt Francijas dienestā pavisam vai tikai dažus gadus. Šīs kareivju vienības izlietojamas karā pret Spāniju Brabantas provincē. 3. Kā atlīdzību par minētām kara spēka vienībām hercogs vēlētos saņemt dzimtīpašumā dažas muižas Francijā, kas atrastos pie jūras un kur būtu dabūjami vīns un sāls. Bez tam vēl Firksam jācenšoties iegūt viņam Francijas markīza vai grāfa tituls. 4. Uz priekšu hercogs domājot kapitālus noguldīt tikai Francijā un nevis Holandē kā līdz šim. 5. Firksam jā rūpējoties arī par tirdzniecības līguma ratificēšanu. 6. Jāmēģinot atdabūt kuģus, kurus nepamatoti konfiscējuši dinkerkieši. 7. Firkss varot parakstīt arī miera līgumu, ja tādu noslēgšot Francijas karalis ar Spāniju.⁸

Tā tad hercogs Jēkabs vispirms domāja pirkt Francijā muižas, lai tur iegūtu sāli un vīnus, kas toreiz bij Kurzemes svarīgākās importpreces. Būdam taupīgs valdnieks, hercogs nevēlējās par tām izdot naudu.

Mazāk saprotams viņa otrais rīkojums: piedāvāt Francijai rekrūšus karām ar Spāniju. Par hercogu Jēkabu kā cilvēku viņš vienmēr bij taisnīgs pret saviem pavalstniekiem un arī pret latviešu zemniekiem izturējās samērā labi. Kā viņš varēja par naudu piedāvāt savus pavalstniekus svešam valdniekam, izskaidrojams vienīgi ar tā laika tikumiem un parašām. Bez tam viņš cerēja šādā ceļā vieglāk tikt pie muižām Francijā, pat iegūt no Francijas karaļa kādu titulu.

Ka hercogs vēlējās savu naudu turpmāk noguldīt Francijā un nevis Holandē, izskaidrojams ar to, ka viņa attiecības ar Holandi nebij visai labas un draudēja vēl palikt ļaunākas. Tā kā ar Franciju tagad bij nodibināti draudzīgi sakari, tad lai novērstu iespējamus zaudējumus Holandē — hercogs spēra šo soli drošības labā.

Hercogs bij nolēmis griezties pie Francijas karaļa arī viņa tirdzniecības kuģa konfiskācijas lietā, ko bij izdarījuši spānieši

⁸ KHA., 107/601.

Francijas robežas tuvumā, Dinkerkā, kas piederēja Spānijas provincei Belģijai. Šai lietā majors Firkss veda vairāk gadus no vietas sarunas ar Belģijas ģenerālgubernātoru Kastel-Rodrigo un sūtīja hercogam par sarunu gaitu garus ziņojumus. Tomēr viņam nebij nekādu panākumu, jo Spānija visādi mēģināja lietu novilcināt un, kaut gan solīja atlīdzināt nodarītos zaudējumus, tomēr solījumu nepildīja.

Majors Firkss vienmēr turējās pie dotām instrukcijām. Viņš nekavējoties uzsāka sarunas ar vairākiem muižu īpašniekiem un starpniekiem, izbrauca uz provinci, pats personīgi apskatīja piedāvātās muižas, bet līdz pirkšanai netika. Arī pats hercogs veda sarunas ar vairākiem Francijas muižniekiem, bet nevienu īpašumu neizdevās iegūt. Vēlākos gados viņš sarunas atkal atjaunoja, bet arī šoreiz bez panākumiem.

Lielākais un svarīgākais hercoga Jēkaba piedāvājums Francijas karalim uz tirdzniecības līguma pamata bij kuģu, munīcijas un rekrūšu piegāde armijas vajadzībām. Hercogs cerēja ar šo darījumu labi nopelnīt, jo zināja, ka karalis priekšlikumu pieņems: kādas neutrālas valsts palīdzība viņam bij nepieciešama. Karalis to arī pieņēma, bet izvairījās maksāt skaidrā naudā par piegādātiem kuģiem, aizrādīdams, ka valsts kasē esot liels naudas iztrūkums, kāpēc piedāvāja hercogam Francijas ražojumus. Par to 1646. g. 16. novembrī Firkss ziņoja uz Jelgavu.⁹

Hercogam šāds priekšlikums, kā šķiet, nav sevišķi patīcis, jo viņš nemaz nevēlējās sāli Francijā pirkt, bet gan to ievest no savām muižām. Tāpat arī muižas viņš domāja iegūt maiņas ceļā pret rekrūšu vienībām. Tādēļ hercogs neapmierinājās ar sarunām vien, bet deva sūtnim Firkssam rīkojumu iesniegt karalim rakstu līguma veidā, kurā viņš uzskaita visus darījumus, par kuriem viņš jau ir vienojies ar grāfu de Brienu un pieliek klāt arī aplēsumu, no kuŗa redzams, cik daudz viņš domā saņemt no karaļa katru mēnesi. 1649. g. 27. martā Firkss šādu rakstu arī iesniedza karalim San-Žermēnā.¹⁰ Kamēr savā

⁹ KHA., 107/602.

¹⁰ KHA., 112/605; sk. 3. pielikumu.

1646. g. instrukcijā Firksam hercogs piedāvāja karalim apm. 1000—1500 rekrūtus, turpretim tagad viņš piesola jau 8000—10.000. Bez tam viņš piedāvā Francijai vēl dažas citas Kurzemes eksportpreces: sālītu gaļu, bekonu, zirņus, putraimus, miltus un citas pārtikas preces. Par to karalim jāsolās noslēgt ar hercogu izdevīgus darījumus Francijā, kad tas vēlēšoties iegādāties tur nekustamus īpašumus. Nomaksu hercogs piedāvā uz diezgan izdevīgiem noteikumiem: skaidrā naudā viņš vēlas saņemt $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ no kopvērtības, ja atlikumu karalis apņemtus nodrošināt ar savām lēna muižām. Tālāk seko interesants aplēsums, no kuŗa dabūjam zināt, cik augstu hercogs ir novērtējis piedāvātos kareivjus: „par katru galvu“ viņš pieprasa 20 dāldeŗus vai par 8000 personām 160.000 dāldeŗu, kas tais laikos bij ļoti daudz. Bez tam vēl karalim jāmaksā katru mēnesi 88.000 dāldeŗu: 500 dāldeŗu par katra kuŗa uzturēšanu un 7 dāldeŗus katra matroŗa uzturam, kuŗu uz visiem 24 kuŗiem kopā bij 700 personu. Par lielgabaliem, lodēm un pulveri varēŗot maksāt vēlāk. Tā tad hercoga prasības nemaz nebij tik „mērenas“, kāpēc arī nevar būt šaubu, ka viņš nav saņēmis sevišķi daudz.

Lai gan nesaskaņas abu valstu starpā gadījās diezgan bieŗi, tirdzniecība ar Franciju visu laiku bij ļoti dzīva. Kurzemes kuŗi iebrauca visās Francijas ostās un tirgojās tur ar privātām personām un firmām. Hercoga nelaime bij tā, ka viņam bij ļoti grūti atrast enerŗiskas un uzticamas personas, tirgotājus un aŗentus, kas rūpētos par viņa rīkojumiem, nedomāŗot tikai par savu peļņu vien. Hercoga tirdzniecības raksturojumam var atzīmēt 1648. g. 19. jūlija rīkojumu savam ierēdnim Œanim Olivem.¹¹ Viņš uzdēva tam braukt ar diviem Kurzemes kuŗiem (Innocentia un Invidia) uz Havru, lai tur sameklētu pircējus Œo kuŗu krāvai. Preces jāpārdodot par visaugstākām cenām un skaidrā naudā. Ja Havrā nevarot atrast pircējus, tad jābraucot uz citām Francijas ostām, bet ne tālāk par Bordō pilsētu. Pēc tam Olivem jābraucot ar kuŗiem uz Roŗeli vai Bruāŗu, lai tur tos piekrāutu ar Francijas raŗojumiem: sarkanvīnu, balt-

¹¹ KHA., 112/606.

vīnu, sāli, dažādiem augļiem un citām precēm, kuŗas jāiepērkot par viszemākām cenām un pēc tam jānodod atpakaļ uz Ventspili. Līdz ar to hercogs viņam vēl piekudināja rūpēties par tā uzdevuma izpildīšanu, ko viņš tam uzdevis mutes vārdiem.

Pirmās ziņas no Žana Olīves hercogs Jēkabs saņēma tikai 1. oktobrī, kad viņš raksta, ka atbraucis Havrā un sūdzas par savām likstām, jo no kravas vēl nekā neesot izdevies pārdot. Arī vēl 11. novembrī Olīve ziņoja, ka viņš krāvu nav vēl pārdevis un arī nekā nav varējis nopirkt no tām precēm, ko hercogs Jēkabs bij pasūtījis. 12. novembrī viņš raksta citu vēstuli un paskaidro, ka pašlaik esot ļoti neizdevīga sezona; pārdot un nopirkt šē tagad nekā nevarot, tādēļ labāk būtu ar abiem kuģiem iebraukt kādā Holandes ostā un tur nogaidīt. Tai pašā laikā Olīve rūpējas arī par to uzdevumu, ko hercogs bij uzdevis „mutes vārdiem“. Šis uzdevums bij muižu iepirkšana Francijā. Olīve izbrauca uz Bordō un Rošforu, uzturējās tur ilgāku laiku, bet nekā nepanāca.

Līdzīgus rīkojumus hercogs deva arī citiem saviem aģentiem. Kas attiecas uz viņa piedāvājumiem Francijas karalim, tad par to izpildīšanu gādāja vairākas personas vienā laikā. Kaut gan galvenais šo darījumu kārtotājs bij Georgs Firkss, tomēr arī otrs hercoga aģents, Johans Gloksīns, veda sarunas ar Mazarīni, ar grāfu de Brienu un citiem ministriem. Viņš arī sūtīja hercogam periodiskus ziņojumus par tirgus stāvokli Francijā un citas svarīgas ziņas tirdzniecības lietās.

Visus 24 solītos kuģus, munīciju un pārtikas preces hercogs dažu gadu laikā arī nodeva karalim, kuŗš ar visu bij ļoti apmierināts. Tomēr cerēto peļņu hercogs nesaņēma, jo šai laikā karš ar Spāniju bij beidzies, un kuģi frančiem vairs nebija vajadzīgi. Par to Georgs Firkss raksta hercogam, ka viņam esot izdevies apskatīt karaliskās domēnes un muižas, panākt tirdzniecības līguma apstiprināšanu patentu valdē, bet ka darījums ar kuģiem Francijā cietis neveiksmi. Viņš pat atmetis katru cerību par tiem vēl kādreiz saņemt naudu. Katrs pārdevums esot izdevīgs tikai tādā gadījumā, ja tas parādoties tirgū

istā laikā un ja pats pircējs uzmeklējot pārdevēju. Kamēr Francijai kuģi bij vajadzīgi, hercogs varēja cerēt uz labu peļņu, bet tagad tiem vairs nevarēšot atrast pircēju.¹²

Sūtnis Georgs Firkss uzturējās Parīzē līdz 1649. g. Vēlāk viņa pienākumus pārņēma citi hercoga aģenti. Tirdzniecības sakari ar Franciju turpinājās nepārtraukti līdz 1658. g., kad hercogu Jēkabu saņēma gūstā zviedri un aizveda uz Ivanogrodu, kur viņam bij jāuzturas līdz 1660. g. Tai laikā zviedri galīgi izpostīja visu Kurzemi, holandieši atņēma kolonijas un arestēja hercoga kuģus. Šais juku gados pavisam apklusa arī ārējā tirdzniecība, un hercogvalsts financiālās rezerves galīgi izsīka. Pat draudzīgā Francija šais grūtajos laikos nebij pratusi hercogam sniegt palīdzību.

c) 1643. g. tirdzniecības līguma pārjaunojuma mēģinājums.

Kad hercogs Jēkabs 1660. g. atgriezās Kurzemē, viņam atkal bij darba pilnas rokas: vajadzēja atjaunot izpostīto hercogvalsti, ierīkot no jauna rūpniecības iestādes, uzsākt darbus Ventspils kuģu būvētavā un citur. Saprotams, ka pirmajos gados pēc atgriešanās no zviedru gūsta viņam nebij daudz laika domāt par tirdzniecības sakaru atjaunošanu ar ārvalstīm.

Kaut gan juridiski 1643. g. tirdzniecības līgums ar Franciju vēl joprojām bij spēkā, tomēr faktiski tagad tam vairs nebij nozīmes, jo apstākļi bij stipri mainījušies. Kurzemes kuģi arī tagad vēl apmeklēja Francijas ostas, kur iepirka dažas nepieciešamas preces, it sevišķi sāli, tomēr attiecības ar Franciju vairs nebij tik labas kā pirms poļu-zviedru kara. Luijs XIV bieži sagādāja hercogam Jēkabam nepatikšanas. Viņš iejaucās Kurzemes koloniju lietās un pat piedāvāja diviem holandiešu tirgotājiem, brāļiem Lampsiniem, kas 1658. g. atņēma kur-

¹² KHA., 107/602.

zemniekiem Tobago salu, baronu titulu un atzina, ka viņiem ir neatņemamas tiesības uz šo salu.

Tikai ap 1666. g. abu valdnieku attiecības, kā liekas, uzlabojās, jo šī gada 23. jūnijā karalis piešķīra hercogam brīvrakstu,¹³ kas viņam, viņa kuģiem un pavalstniekiem deva tiesību netraucēti apmeklēt visas Francijas ostas, tirgoties tur ar Kurzemes ražojumiem un iepirkt dažādas Francijas preces. Bet kāpēc gan bij vajadzīgs vēl šāds speciāls raksts, jo visi šie noteikumi bij taču ietverti arī 1643. g. tirdzniecības līgumā, kas joprojām bij spēkā? Tas, ka hercogs tādu tomēr pieprasīja un karalis to arī izsniedza, pierāda, ka minētais līgums bij novecojies. Tāpēc arī hercogam tagad bij jārūpējas, lai Luijs XIV no jauna apstiprinātu vismaz tos noteikumus, kas bij ietverti šai vecajā līgumā. Viņš to, bez šaubām, būtu arī panācis, ja abu valstu attiecības no jauna dažu iemeslu dēļ nekljūtu ļaunākas.

1670. g. sākumā Luijs XIV uzsāka karu ar holandiešiem. 1672. g. hercoga vecākais dēls Frīdrihs Kazimirs bez tēva piekrišanas iestājās kopā ar savu pulku Holandes štātu kara dienestā un ieguva vairākas spīdošas uzvaras. Francijas karalis to uzskatīja par atklātu 1643. g. līguma noteikumu laušanu. Nelīdzēja hercoga apgalvojumi, ka viņš šai lietā nekā neesot varējis darīt un ka pats karalis arī esot pie tam vainīgs, jo neesot atļāvis viņa dēlam mācīties karāmāklu Francijā. Tomēr karalis uzskatīja Kurzemes hercogu par savu ienaidnieku un deva rīkojumu arestēt viņa kuģus. 1660. g. Olīvas miera līgumā Luijs XIV bij devis garantiju, ka viņš palīdzēs hercogam atgūt to teritoriju, ko viņam poļu-zviedru karā bij atņēmuši zviedri. Turpretim tagad viņš vairs nedomājot to darīt. 1677. g. franču flotes admirāls, grāfs d'Estrē, uzbruka kurzemniekiem Tobago salā, tomēr pēc sīvas pretošanās to izdevās atstāt. Pēc dažiem mēnešiem viņš uzbrukumu atjaunoja un kādu laiku arī valdīja un postīja šo salu, bet angļi viņu drīz vien no turienes izdzina.

¹³ Sk. 4. pielikumu; sal.: Ewald von Klopmann, *Abrégé de l'histoire de Tobago* (rokrakstā).

Redzēdams, ka no Francijas un Kurzemes naidīgām sadursmēm ceļas tikai zaudējumi, hercogs nolēma atkal griezties pie karaļa galma ar lūgumu atjaunot diplomātiskos sakarus. Jau 1677. g. 3. augustā viņš nodeva Hanzas pilsētu aģentam Parīzē Bekam instrukciju, kas saturēja trīs galvenās prasības, ar kurām hercogs nolēma griezties pie karaļa:¹⁴ viņam jānoskaidro lietā par 4 Kurzemes kuģu aizturēšanu Francijas ūdeņos; karalim jāaizliedzot saviem ļaudīm traucēt kurzemniekus Tobago salā; zviedriem jāatdodot Kurzemei atņemtie zemes gabali, ko karalis garantējis hercogam Olīvas miera līgumā.

Francijas karalis piedalījās Olīvas miera līguma noslēgšanā un garantēja hercogam šī līguma 14, 1. panta izpildīšanu, pēc kuŗa viņam jādabū atpakaļ tā terriŗoriŗa viņpus Daugavas, kas agrāk piederēja Kurzemei, kā arī Roņu sala, kuŗu, kā stāsta, viņš esot saņēmis kā kristību dāvanu no Dānijas karaļa: „... et partes cis dunanas omnes et insulam Runem“.¹⁵

Beks gan griezās pie karaļa ar hercoga Jēkaba lūgumu, bet bez panākumiem. Tomēr hercogs nezaudēja cerības un iesniedza Luijam XIV jaunu lūgumu, kuŗā viņš vispirms dod plašu paskaidrojumu, bet beigās uzskaita 7 prasības.¹⁶ — 1. Hercogs lūdz atjaunot visas kurzemniekiem 1643. g. tirdzniecības līgumā piešķirtās tiesības un brīvības; 2. atjaunot 1666. g. brīvrakstu, kas kurzemnieku kuģiem deva tiesību iebraukt visās Francijas ostās; 3. samaksāt par 24 kuģu uzturēšanu, kas bij sagatavoti karaļa vajadzībām vēl tai laikā, kad par ministru bij kardināls Mazarīni; 4. atdot kurzemniekiem konfiscētos kuģus; 5. atdot hercoga terriŗoriŗu Tobago salā; 6. piespiest zviedrus atdot hercogam tās zemes, kas viņam pienācās pēc Olīvas miera līguma; 7. ja karalis nevēlētos savus parādus par kuģiem maksāt skaidrā naudā, viņš varētu piešķirt hercogam īpašuma tiesības uz dažām muižām Francijā. Bez tam vēl her-

¹⁴ KHA., 112/610.

¹⁵ Extractum ex Pactis Oliviensibus (Rīgas pilsētas vēstur. archīvs, Curlandica IV).

¹⁶ KHA., 131/856; sk. 5. pielikumu.

cogs piedāvāja karalim par vislētākām cenām savus ražojumus, it sevišķi darvu.

Nav zināms, vai hercogs kaut ko ieguva no visa prasītā, jo nekādi dokumenti par to nav uzglabājušies. Tomēr tirdznieciskie sakari ar Franciju manāmi uzlabojās. Arī Kurzemē rūpniecības iestādes bij nevien atjaunotas, bet pat paplašinātas. Pat Tobago salu viņam beidzot bij laimējies atgūt, par ko viņš bij sevišķi sajūsmināts. Kurzemes labklājība pieauga tiktāl, ka hercogs no jauna sāka domāt par nekustamu īpašumu iegūšanu Francijā. Bet arī tagad viņam neveicās daudz labāk, jo sarunas izjuka un hercogs nomira nekā nepanācis.

Hercogs arī domāja, vai nebūtu iespējams noslēgt jaunu tirdzniecības līgumu ar Franciju, lai sekmētu savas rūpniecības un tirdzniecības ātrāku atjaunošanos. 1680. g. viņš sūtīja uz Parīzi savu kambarjunkuru Kārli Johanu Blombergu ar uzdevumu turpināt sarunas par 4 kara laikā arestēto kuģu atdošanu un rūpēties, lai karalis drošības labad izdotu hercogam speciālu dokumentu, ka droit d'aubeine neattiecas uz viņu un viņa pavalstniekiem arī tagad tāpat, kā tas bij 1643. g. Blombergam Parīzē bij daudz darba: viņš pārdeva hercoga labību, linsēklas un citas preces; rūpējās, lai šīs preces būtu pirmā labuma, jo tikai tad par viņām varēja dabūt īsto cenu; sūtīja hercogam ziņojumus par tirgus apstākļiem un taml. Tomēr hercogam ar to vien nepietika; viņam bij vajadzīgi jauni tirdzniecības līgumi, jauni darījumi, par ko viņš 1681. g. 23. septembrī rakstīja Blombergam uz Parīzi, ka, gadījumā, ja viņam izdošoties noslēgt kādus „līgumiņus“ tirdzniecības, kara¹⁷ vai kādās citās lietās, tad lai viņš par to ziņojot uz Jelgavu, jo šādi darījumi pašlaik esot ļoti vēlamī.¹⁸

Blombergs ilgāku laiku pētīja Francijas apstākļus, apspriedās ar Mazarīni pēcnācēju Kolbēru un, beidzot, nāca pie slēdziena, ka visizdevīgāki būtu noslēgt pavisam jaunu tirdzniecības līgumu, par ko viņš 1681. g. 22. decembrī rakstīja her-

¹⁷ Šeit hercogs, droši vien, ir domājis municijas piegādāšanu Francijas armijai.

¹⁸ KHA., 112/611.

cogam vēstuli, kurā ieteic rūpēties par 1643. g. tirdzniecības līguma atjaunošanu, jo tagadējais ministrs, Kolbērs, par veco līgumu maz ko zinot. Attiecībā uz kurzemnieku pielīdzināšanu Francijas pilsoņiem dažādās tiesībās un privilēģijās viņš ieteic uzturēt faktisko stāvokli, kamēr nebūs apklusušas reliģiskās cīņas. Vispār Francijas monarchijas pamati pašlaik esot ļoti solidi un stipri, kāpēc būtu ļoti izdevīgi ar to nodibināt ciešākus sakarus.¹⁹

P. J. Šarliā (Charliat)²⁰ sniedz papildus ziņas par hercoga Jēkaba priekšlikumu Francijas karalim pirkt no viņa kara kuģus vai arī likt tos būvēt Kurzemes kuģu būvētavās. Attiecīgie dokumenti uzglabājušies Francijas Nacionālā archīvā. Šarliā citē kādu ziņojumu karalim, ko sastādījis Dikēns 1661. g. 21. septembrī Havrā. Kad karalis nepieņēmis 1646. g. hercoga piedāvājumus, viņš pēc dažiem gadiem nācis ar jaunu priekšlikumu celt kuģus pēc franču plāniem Kurzemes ostās. Dikēnu 1646. g. sūtīja uz Holandi apskatīt hercoga kuģus, pie kam viņš deva negatīvu atzinumu, jo hercoga kuģi neesot piemēroti kara vajadzībām un bez tam esot ļoti neizturīgi, jo taisīti no mīkstiem dēļiem, kurus ātri saēdot ķirmji. Tāpat arī nebūšot iespējams būvēt Francijas flotei derīgus kuģus Liepājas, Ventspils vai Klaipēdas ostās, jo tās neesot pietiekoši dziļas. Arī lietpratēju amatnieku darba dienas Kurzēmē maksājot pārāk dārgi. Tā tas bijis 20 g. atpakaļ pirmā hercoga piedāvājuma laikā un tāpat tas esot arī tagad (1661. g.). Bet Vidzemē un Kurzēmē varot dabūt lielā vairumā sveķus, darvu, kaņepājus un pat mastus, pie kam visu to varētu iekraut arī kara kuģos pārvešanai uz Franciju, ja karalis tos tomēr nolemtu pirkt. Bez tam tur vēl esot dabūjami arī labi priežu dēļi, kas Francijā tik ļoti vajadzīgi.

Vēlāk Francijas galms, vēlēdamies „izmantot Kurzemes hercoga nodomus par kuģu celšanu“, aizsūtīja uz Kurzemi kādu Gargō no La-Rošeles iepazīties ar vietējiem apstākļiem.

¹⁹ KHA., 56/787.

²⁰ P. J. Šarliā (Charliat), Kolbērs un Francijas tirdzniecība ar Vidzemi un Kurzemi (IMM., 1930. g. 516. lpp.).

1671. g. arī Ziemeļu tirdzniecības sabiedrības direktors apceļoja Kurzemi, un visi nāca pie vienprātīga atzinuma, ka hercogs nebūšot spējīgs pildīt to, ko solījis. Viņam atstāja to preču sarakstu, kurās Francija ikgadus varētu iepirkt Kurzemē, uzrādot arī attiecīgas cenas. Bet viss tas palicis bez galīgas norunas. Tādā kārtā no visiem plašiem nodomiem gandrīz neko neizdevās realizēt.

Hercogam Jēkabam nebij lemts izvest savus plānus dzīvē, jo 1681. g. Jaungada naktī viņš nomira. Viņa dēlam Frīdriham Kazimīram nebij pietiekoši daudz enerģijas un spēju, lai turpinātu sava tēva pasākumus. Ar hercoga Jēkaba nāvi izbeidzās slavenākais posms Kurzemes hercogvalsts vēsturē.

2. Tirdzniecības līgumi ar Angliju.

a) Tirdzniecības sakari ar Kārli Stjuartu un 1657. g. tirdzniecības līgums ar Ol. Kromvelu.

Ar Stjuartiem hercogam Jēkabam bij ļoti labas attiecības. Anglijas karalis Jēkabs bij viņa krusttēvs. No karaļa krustdēls cerēja iegūt dažas kolonijas Rietumindijā. Kad 1643. g. hercogs sūtīja majoru Georgu Firksu uz Parīzi, viņš tam nodeva dažas vēstules arī priekš Anglijas karaļa un pilnvaroja vest sarunas ar karaļa ministriem. Firks aizbrauca uz Angliju, nodeva vēstules caur karaļa sūtni Holandē Bosvelu, paziņoja tam hercoga Jēkaba nodomu un dabūja labvēlīgu atbildi, par ko viņš 1643. g. 6. oktobrī ziņoja uz Jelgavu. Viņš dabūja zināt, ka Anglijas karalim pašlaik būtu ļoti vajadzīgi kuģi, municija un kaņavīri. Arī Holande nākusi ar attiecīgu piedāvājumu, bet viņam izdevies pārliecināt angļus, ka Kurzemes hercoga priekšlikums būšot labāks.²¹

Hercogs Jēkabs ar šo Firksa ziņojumu bij ļoti apmierināts. 11. oktobrī viņš jau dabūja formālu paziņojumu, ka ka-

²¹ KHA., 107/602.

ralis pieņem hercoga piedāvājumu noslēgt ar viņu darījumu par kara kuģu, munīcijas, pārtikas vielu un citu nepieciešamu priekšmetu piegādi karaļa armijas vajadzībām. Karalis veda karu ar parlamentāriešiem un bij nonācis ļoti grūtā stāvoklī. Ar 1645. g. 20. jūlija rakstu Kārlis I. pilnvaro savu sūtni Kočrēnu (Cochreane) vest sarunas ar hercogu Jēkabu, viņa aģentiem un faktoriem un saņemt no tiem nopirktās preces. Viņš aizbrauca uz Lībeku, kurp hercogs piegādāja munīciju un labību. Tur par hercoga aģentu bij Albrechts Laus, kas no Kurzemes saņemtās preces sūtīja tālāk uz Angliju. Citus Kurzemes ražojumus nosūtīja caur Kopenhāģenu ar aģenta Berndta Frēzes starpniecību. Tādā ceļā hercogs pārdeva uz Angliju 6 kara kuģus un lielāku daudzumu munīcijas un labības. Visu to Anglijas karalis pirka uz nomaksu, un hercogs Jēkabs viņam vēlāk piesūtīja plašu aplēsumu par pārdotām precēm, kuŗa noraksts ir uzglabājies hercoga archīvā²² un no kuŗa redzam, ka Anglijas karaļa parāds Jēkabam bij visai pārvs.

Majors Firkss, kas bij sūtnis arī Anglijā, izmantoja katru izdevīgu gadījumu, lai noslēgtu jaunus darījumus ar karali. Tā, piemēram, 1646. g., kad Anglijas karaliene Henriete kādu laiku uzturējās Parīzē, viņš ar to uzsāka sarunas hercoga vārdā par munīcijas piegādes turpināšanu un guva labus rezultātus: Kurzeme eksportēja uz Angliju savus ražojumus bez pārtraukumiem līdz pat Kārļa I nāvei. Pēc tam hercogs kādu laiku atbalstīja arī viņa dēlu, nākošo karali Kārli II. Par savu sarunu ar karalieni Henrieti Firkss sastādīja īpašu ziņojumu hercogam un Anglijas karalim²³. — 1. Uz Lielbritānijas karalienas pieprasījumu Kurzemes hercogs labprāt apņēmtos piegādāt savus kuģus, munīciju un pārtikas vielas. 2. Uz karalienas rīkojumu Kočrēns jau iesniedzis hercogam attiecīgu pieprasījumu; munīcija un pārtikas vielas tam jau nosūtītas. Savus noteikumus hercogs paziņojis Kočrēnam, bet pēc kāda laika saņēmis atbildi, ka karalim vairs nepiederot Anglijā neviena osta, sakarā ar ko viņš lūdz pagaidām atlikt darījuma izpildīšanu. 3. Anglijas ka-

²² KHA., 110/613.

²³ KHA., 107/602; sk. 6. pielikumu.

raliena lūdzot nosūtīt kuģus uz Franciju, lai no turienes tos vēlāk pārvestu uz Angliju. — Kočrēns esot vairākkārt ziņojis Firksam par karaļa grūtībām un pat esot izteicis šaubas, ka varbūt nāksoties pavisam atcelt darījuma izpildīšanu. Firkss vēl atzīmējis hercoga labo gribu katrā laikā sniegt palīdzību Anglijas karalim.

Hercogam Jēkabam izdevās piegādāt 6 pilnīgi apbruņotus kuģus. 1648. g. rudenī karalis nonāca pavisam traģiskā stāvoklī un lūdza visus draugus viņam sniegt palīdzību. Hercogs no savas puses arī darija visu, kas bij iespējams, par ko vēlāk, pēc Kārļa I nāves saņēma no viņa dēla pateicības rakstu, ko Kārlis II pats raksta uz Jelgavu 1650. g. 2 aprīlī²⁴. Vispirms viņš pateicas par 6 piegādātiem kuģiem, no kuriem 3 jau nodoti Kočrēnam un sagatavoti kara vajadzībām. Tālāk viņš lūdz nodot arī 3 pārējos kuģus pēc iespējas ātrāk, jo viņa stāvoklis pašlaik esot ļoti nopietns. Hercoga Jēkaba palīdzību viņš uzskata par īsti „labdarīgu darbu“.

Tā redzam, ka hercogs Jēkabs visus kara līdzekļus piegādāja uz kredita un loloja cerību iegūt par šiem karaļa parādiem kādu salu Amerikā. Kad sūtnis Kočrēns 1649. g. atbrauca uz Jelgavu, lai personīgi vestu sarunas ar Kurzemes hercogu, pēdējais paskaidroja viņam savus nodomus. Ar Kočrēna starpniecību hercogam ap 1650. g. arī izdevās iegūt no kādas karaļa koncesionētas sabiedrības galvenā pārstāvja grāfa Uorika (Warwic) īpašuma tiesības uz Tobago salu Rietumindijā. Arī karalis, droši vien, bij piekritis šādam darījumam. Anglijā sastādīja īpašu aktu, kas apstiprināja hercoga tiesības uz minēto salu, jo citādi nākamais valdnieks, protektors Oliveris Kromvels, nebūtu atzinis šīs hercoga tiesības. Tomēr hercogam nebij viegli paturēt Tobago salu savās rokās, jo uz to pretendēja ļoti daudzi, kas neatzina to par Kurzemes koloniju. Starp tiem neatlaidīgākie pretendenti bij holandieši, kas to vēlāk arī iekaroja. Bet Kārļa II Stjuarta laikā angļi to no jauna pārņēma savā varā.

Tobago sala bij Kurzemei ļoti svarīgs ieguvums. Tur kurzemnieki nodibināja veselu pilsētu, ko nosauca hercoga Jēkaba

²⁴ KHA., 11C/613.

vārdā par Jēkabpili. Salā ierīkoja plašas plantācijas, kur audzēja cukurniedras, kakao, tabaku, piparus, indīgo un citus tropu augus, kurus apstrādāja turpat uz vietas un pēc tam izveda uz Kurzemi un citām valstīm. Ne bez iemesla ceļotāji nosauca Tobago par „paradīzi“ — par skaistāko visā Antiļu jeb Karaību salu grupā, kur zeme pati deva pārpilnībā visu, kas vien cilvēkam vajadzīgs.²⁵

40-to gadu beigās hercogam jau izdevās nopirkt no nēģeru cilšu vecajiem dažus apgabalus Āfrikas Gvinejas piekrastē un proti: 1. Sv. Andreja salu, kas atrodas 10 jūras jūdzes no Gambijas upes grīvas, 2. Džilifri novadu upes kreisā krastā, 3. Kasana apgabalu, kas atradās apm. 600 jūdzes pa upi uz augšu. Daži no veciem vēsturniekiem pielaiž vairākas kļūdas attiecībā uz hercoga Jēkaba kolonijām, piem., sajauc Sv. Andreja salu ar Sv. Andreja upi, kur hercogam kolonijas nebij. Arī Gambijā hercogam piederējusi kolonija tikai vēlākos gados, bet Jēkaba fortu esot uzcēluši angļi²⁶. Īstenībā Jēkaba fortu Sv. Andreja salā uzbūvēja paši kurzemnieki saviem spēkiem, un no turienes tie pārvaldīja visu koloniju. Pretēji Tobago salai šeit plantāciju nebij, jo klimats eiropiešiem nebij piemērots. Tirdzniecība ar Gambiju bij ļoti dzīva: iveda galvenām kārtām vilnas un linu audumus, sāli, dzelzs izstrādājumus, degvīnu u. c. preces; izveda kafiju, indigo, ādas, vasku, dažādas garšas vielas, ziloņu ilkņus, pat zeltu un taml. Hercogs Jēkabs tirgojās arī ar vergiem-nēģeriem, kurus no Gambijas transportēja uz Tobago salu, kur viņus nodarbināja plantācijās.

Nodibinot kolonijas Kurzemes tirdzniecība ātri uzplauka, jo hercogs bij atradis jaunu plašu tirgu Kurzemes ražojumiem. Daži vēsturnieki nosoda hercoga koloniālo darbību, aizrādot, ka tā esot bijusi pāri viņa spēkiem²⁷, kamēr citi to aizstāv²⁸. Sva-

²⁵ O. Mirbach, Briefe aus und nach Kurland, II sēj., 161.—166. lp.

²⁶ L. Gebhardi, Geschichte des Herzogt. Kurland und Semgallen, 65. lp.

²⁷ H. Sewigh, Eine kurländische Kolonie, 2. lp. (Baltische Monatschrift, 1872).

²⁸ A. Seraphim, Misslungene Seefahrten nach Westindien, 285.—286., 293. lp. (Balt. Monatschr., 1890). H. Diederichs, Herzog Jak. v. Kurl. Kol., 13. lp.

rīga nozīme tai tomēr ir bijusi, un lai to vēl palielinātu, hercogs Jēkabs uzsāka mēģinājumu nodibināt ciešākus sakarus arī ar citām svarīgām koloniju valstīm, galvenā kārtā ar Angliju. Tam bij ļoti labi panākumi, jo pats Anglijas protektors Kromvels drīz vien aizmirs, ka hercogs Jēkabs vēl nesen atpakaļ palīdzēja Stjuartiem un 1657. g. noslēdza ar viņu tirdzniecības un kuģniecības līgumu²⁹, kas hercogam deva ļoti daudz priekšrocību.

Hercoga Jēkaba sūtnis Anglijā, kam bij uzdots noslēgt ar Ol. Kromvelu tirdzniecības līgumu, bij barons Johans Misliks. Sarunas turpinājās ļoti ilgi. Pirmais panākums bij tas, ka 1652. g. Kromvels oficiāli atzina Kurzemes hercoga tiesības uz Tobago salu. 1654. g. Misliks panāca neitralitātes līguma noslēgšanu, ar ko Kromvels atzina Kurzemi par neitrālu valsti un noteica, ka neviens Anglijas pilsonis nedrīkst uzbrukt hercogam, kam tiesība tirgoties kā uz sauszemes tā arī uz jūras Anglijas republikas robežās. Misliks turpināja sarunas, jo hercogs vēlējās pilnīgu tirdzniecības brīvību sev un saviem pavalstniekiem. Pēc kāda laika viņam arī izdevās noslēgt 1657. g. 17. jūlija tirdzniecības un kuģniecības līgumu.

Šis līgums iesākas ar Ol. Kromvela uzsaukumu visiem republikas iedzīvotājiem un pavalstniekiem, bet it sevišķi valsts atbildīgām personām (ģenerāļiem, admirāļiem, kapteiņiem, jūrniekiem, prefektiem, deputātiem, sūtniem u. t. t.), kam jāzina, ka ar Kurzemes un Zemgales hercogu Jēkabu ir noslēgts tirdzniecības un kuģniecības līgums, ko viņš jau vairākkārt lūdzis no Kromveļa. Anglijas protektors piešķir hercogam pilnīgu kuģniecības un tirdzniecības brīvību kā pašā Anglijā, tā arī visās tās kolonijās un domīnijās, kā uz sauszemes, tā uz jūras, bet ar noteikumu, ka hercogs rīkosies saskaņā ar Anglijas likumiem un statūtiem. Visiem Lielbritānijas iedzīvotājiem, bez kārtu un šķiru atšķirības un bez jebkādiem nosacījumiem jāatļauj hercoga Jēkaba kuģiem un viņa ļaudīm brīvi iebraukt visās Lielbritānijas ostās, un viņi visur jāuzņem kā angļu draugi. Kas riko-

²⁹ Sk. 7. pielikumu (oriģināls Kurzemes provinču mūzejā, Jelgavā).

sies pretēji šī līguma noteikumiem, to sodīs ar protektora „žēlastības zaudēšanu“, kas nozīmēja visu tiesību un privilēģiju atņemšanu. Tad seko pavēle republikas ierēdņiem stingri ievērot visus šī līguma noteikumus kā arī raudzīties, lai visi citi to izpildītu, jo tam ir likuma spēks. Ja būs vajadzīgs, šo līgumu varēs vēlāk papildināt ar lietderīgiem pielikumiem. No tā jāizgatavo noraksti ar oriģināla spēku un jānosūta hercogam Jēkabam un viņa pavalstniekiem, lai viņi par to „priecejas“. Beigās Ol. Kromvels ziņo, ka viņš šo līgumu parakstot pašrocīgi un pieliekot tam klāt lielo republikas zīmogu. Līdz ar to līgums stājas spēkā bez sevišķas ratifikācijas.

Formāli gan šo aktu nevar saukt par līgumu; arī pats Kromvels to uzskata par „privilēģiju“. Tomēr hercogs Jēkabs to uzskatīja par „līgumu“, jo viņa sūtnis taču gribēja panākt „tirdzniecības un kuģniecības līguma“ noslēgšanu. Duŗas acīs tas, ka hercogam piešķirtas ļoti plašas tiesības un brīvības, kamēr nekas nav minēts par viņa pienākumu dot arī Kromvelam līdzīgas tiesības. Tomēr jādodomā, ka arī Kromvelam tās bij piešķirtas, un ka šāda līguma forma izskaidrojama ar to, ka to sastādīja pats Kromvels un pats arī parakstīja, hercogam klāt neesot. Vispār 17. g. s. vēl nebij attīstīta teorija par līgumiem un viņu būtiskām sastāvdaļām, jo valdīja t. s. koncesiju sistēma, pēc kuras viens valdnieks deva otram kādu privilēģiju savā valstī, pie kam otram uz savstarpības principa pamata bij jādod pirmam valdniekam kāda līdzīga privilēģija.

Līgumam priekš hercoga bij ļoti liela praktiska nozīme. Viņš uzsāka plašāka vēriena tirdzniecību ar Anglijas kolonijām, ievēda tur savus ražojumus, bet izveda tādas preces, ko neražoja viņa paša kolonijas. Sevišķi dzīva satiksme pastāvēja starp Tobago salu un Lielbritānijas Barbēdas salu. Barbēdas gubernātoram bija draudzīgas attiecības ar kurzemniekiem un vēlākos gados, kad pēc hercoga saņemšanas gūstā Tobago salai uzbruka holandieši, sniedza palīdzību Kurzemes kolonistiem. Arī ar pašu Anglijas republiku nodibinājās cieši tirdzniecības sakari. Kā zināms, Kromvels visiem spēkiem cīnījās par Anglijas kuģniecības uzlabošanu un aizjūras tirdzniecības pār-

nemšanu savās rokās, izskaužot holandiešus no Anglijas ūdeņiem. Tas viņam arī izdevās, izdodot navigācijas aktu (1651. g.), pēc kura Anglijā var ievest preces tikai ar angļu kuģiem, vai arī ar tās valsts kuģiem, kur preces ražotas. Turpretim holandiešiem bij liela flote, bet savu eksportpreču nebij; viņi tirgojās ar citās valstīs ražotām precēm. Navigācijas akts neskāra hercogu Jēkabu, jo viņš ievada Anglijā tikai Kurzemes ražojumus un vienīgi ar saviem kuģiem. Kromvels tagad steidzīgi uzsāka lielas flotes būvi. Lai to varētu izvest ātri un lēti, viņam bij vajadzīgs iepirkt būvmateriālus, sevišķi mastu kokus tādās valstīs, kur bij daudz mežu. Šeit viņam nāca palīgā Kurzemes hercogs ar saviem kokiem. Viņš noorganizēja veselu aģentu štātu, kam bij jā rūpējas par materiālu piegādi Anglijas kuģu būvētavām. Darijumi bieži vien bij visai prāvi un izdevīgos laika apstākļos atmēta kā hercogam, tā arī aģentiem ievērojamu peļņu. Kā piemēru var minēt hercoga Jēkaba vienošanos ar aģentu Ansi Stefanu par dažādu koku eksportu uz Angliju³⁰: 1655. g. 15. jūlijā viņš rakstīja minētam Ansim Stefanam, ka koki jāiekraujot hercoga kuģos bez maksas, bet ja tomēr jūrmalā vajadzētu maksāt kādas nodevas vai ja notiktu kāds nelaimes gadījums, tad Stefanam pašam jāsedz visi izdevumi. Ja koku krāva jūrā aizietu bojā, tad risks jānesot abiem kontrahentiem uz pusēm. Londonā krāva jānododot attiecīgiem faktoriem un jāpārdodot ar viņu palīdzību. No peļņas jāatvelkot faktoru provīzija un visi citi izdevumi, bet atlikums jāizdalot uz pusēm: viena puse pienākšoties hercogam, otra Stefanam un viņa ļaudīm, pie kam pēdējiem vēl jāpiemaksā hercogam 2000 Polijas guldeņu. Neizdevīgu apstākļu dēļ koku eksports jāatliekot uz vēlāku laiku.

Toreiz nemaz nebij tik viegli eksportēt lielāku koku daudzumu uz Angliju, jo Baltijas jūrā karaļa zviedri ar poļiem un Dānijas karali, un katru acumirkli varēja sagaidīt viņu uzbrukumu Polijas karaļa vasala kuģiem. Hercogs nevienu acumirkli nevarēja justies drošs, kādēļ arī risks bij sevišķi liels. Tomēr dariju-

³⁰ Rīgas pilsētas vēsturiskais arhīvs, Curlandica IV.

mu bij izdevies izvest līdz galam visai sekmīgi, kaut gan no līguma noslēgšanas dienas starp faktoru Ansi Stefenu un hercogu Jēkabu bij pagājuši jau 4 gadi. Hercogs pa to laiku bij zviedru gūstā Rīgā, no kurienes viņš tomēr turpināja uzturēt sakarus ar saviem pavalstniekiem. Hercoga ļaudis gribēja pat slepeni aizvest viņu pāri Daugavai atpakaļ uz Kurzemi, bet zviedri laikus to dabūja zināt un nosūtīja viņu uz Ivangorodu.

Atrodoties zviedru gūstā Rīgā, hercogs Jēkabs joprojām interesējās par saviem tirdzniecības darījumiem. 1659. g. 22. (12.) jūlijā viņš rakstīja jau minētam Ansim Stefanam³¹, ka kaut gan darījums par koku eksportēšanu uz Angliju esot laimīgi realizēts, tomēr līdz pat pēdējam laikam viņš neesot saņēmis nekādas lēses no saviem Londonas faktoriem un nezinot, kāda būšot tīrā peļņa. Bet tomēr viņš vēloties dot Stefanam attiecīgu nodrošinājumu tādā ziņā, ka piešķiršot viņam pusi no tīrās peļņas tūliņ pēc tam, kad saņemšot attiecīgu lēsi. Stefena pieprasīto algu hercogs solījās nodrošināt arī ar pusi no tiem kokiem, kas vēl atrodas Kurzemes jūrmalā un kuŗi jāapstrādā un jāizved uz Angliju tūliņ pēc tam, kad valstī iestāšoties miers. Tā tad hercogs bij nolēmis attīstīt Anglijā plašāku koktirdzniecību. Tomēr viņam neizdevās šo nodomu izvest līdz galam. Vēl tai pašā gadā viņu aizveda uz Ivangorodu, bet Kurzemi izpostīja zviedru karapulki. Tikai 1660. g. vasarā hercogu ar lielu godu no jauna sagaidīja Kurzemē. Arī Anglijā šai laikā bij notikušas pārmaiņas: Kromvels bij miris, Stjuarti restaurēti un par karali izsludināts Kārlis II. Hercogam no jauna bij jāgriežas pie Stjuartiem, ar kuŗiem viņš jau agrāk bij pratis nodibināt draudzīgas attiecības.

b) Līgums ar Kārli II par tirdzniecību Gambijā un Tobago salu.

Hercoga Jēkaba sāpīgākais zaudējums poļu-zviedru kara un viņa gūstniecības laikā bij koloniju zaudēšana. Holandiešu

³¹ Rīgas pilsētas vēsturiskais archīvs, Curlandica IV.

tirgotāji Lampsini ar viltu izdzina kurzemniekus no Tobago salas, arī Gambijas koloniju tāpat ar viltu pārņēma viena no holandiešu tirdzniecības sabiedrībām. Tomēr drīz vien Kurzemes kolonijas kļuva par laupīšanas objektu visām Eiropas lielvalstīm. Tikai Gambijas nēģeri palika uzticīgi hercogam un vairākkārt ar ieročiem rokā sniedza palīdzību Jēkaba forta komendantam Štilam, kad tam uzbruka holandieši un angļi³². Lielus zaudējumus šai juku laikos cieta arī hercoga aizjūras tirdzniecība, arī viņa kuģi pazaudēja darbu. Kā īsts merkantilists hercogs domāja, ka bez tirdzniecības un kolonijām Kurzemes eksistence ir apdraudēta.

Tāpēc, atgriezies no Ivangorodas dzimtenē, hercogs nolēma tūlīt uzsākt sarunas ar Anglijas karāli Kārli II par koloniju atdošanu un šai nolūkā pilnvaroja vairākus sūtņus. Bet šīm sarunām nebij cerēto panākumu, jo sūtņu izvēle nebij laimīga. Sūtnis Adolfs Volfrāts gan noslēdza līgumu ar karāli, bet tam nebij nekādas praktiskas nozīmes, jo faktiski hercogs vairs neatguva pazaudēto Tobago salu; tāpat viņš vairs nespēja turpināt tirdzniecību tālajās jūrās. Šai 1664. g. 17. novembra līgumā teikts³³, ka Lielbritānijas karalis Kārlis II vienojies ar hercogu Jēkabu un atļaujot viņam un viņa mantiniekiem pilnīgu tirdzniecības brīvību visās Anglijai piederošās Gvinejas ostās un upēs ar visām precēm, kādas vien hercogam būs izdevīgi pārdot, tikai ar nosacījumu, lai to vērtība nepārsniegtu 12,000 mārciņas gadā, aplēšot par preču iepirkšanas cenām. Tāpat arī karalis piešķirot hercogam un viņa mantiniekiem tiesību sarīkot Gvinejā preču noliktavas, vai arī uzglabāt tās angļu fortos un nometnēs. Šīs tiesības hercogs varēšot izlietot tik ilgi, kamēr starp viņu un karāli pastāvēšot draudzīgas attiecības.

Par to hercogam savukārt galīgi jāatsakās no savām tiesībām uz Gambijas koloniju un Sv. Andreja salu, kas jāatdod Anglijai ar visiem fortiem, nocietinātām vietām un pārējām nometnēm, tāpat arī ar visiem lielgabaliem, ložu un pulvera krāju-

³² H. Diederichs, Herzog Jakobs von Kurland Kolonien, 24. lp.

³³ Sk. 8. pielikumu un Chr. G. v. Ziegenhorn, Staats Recht der Herzogtümer Curland und Semgallen (Beilagen).

miem un taml. kara materiāliem, kas atrodas šais fortos. Bez tam hercogam bij jāmaksā ļoti augstas nodevas, proti: 3% no visām precēm, ko viņš ievedis Gvinējā, kā arī no tām, ko viņš no turienes izvedis. Visi ierēdņi, kas šīs nodevas iekasēs, būs angļi un hercoga ļaudīm būs jāpaklausa viņu rīkojumiem. Toties Anglijas karalis solās nodot hercogam Jēkabam un viņa mantiņkiem visu Tobago salu bez ierobežojumiem ar visām ostām, upēm, strautiem un citiem labumiem, kas līdz pat pēdējam laikam atradušies Lielbritānijas karaļa protektorātā. Bet arī Tobago salu hercogs nedabūja bez nosacījumiem: viņam bij jāapsola, ka pielaidīs kā kolonistus šai salā tikai Kurzemes un Lielbritānijas pavalstniekus, pie kam pēdējiem jādod tās pašas tiesības un privilēģijas, kādas pieder pirmajiem, un viņus nevar piespiest maksāt kādus citus nodokļus, nodevas vai kontribūcijas kā vienīgi tās, kas nepieciešamas salas aizsardzībai. Arī tirdzniecības brīvībā Tobago salas iedzīvotāji ir ierobežoti: tie nedrīkst ievest savā zemē kādas svešas valsts preces vai arī izvest uz kādu citu valsti, izņemot Angliju, Kurzemi un Dančigas brīvostu. Tikai apsot visu šo noteikumu izpildīšanu, Kurzemes hercogs saņems no karaļa Tobago salu. Bez tam hercogam kara gadījumā bij jāsniedz Anglijas karalim palīdzība pret kuŗu katru valdnieku, izņemot Polijas karali. Viņam jāatved līdz noteiktai Anglijas ostai ar 40 lielgabaliem apbruņots kara kuģis, sedzot visus apbruņošanas un transporta izdevumus. Tikai jūrniekus šim kuģim dos karalis, kas arī viņus algos un uzturēs, kamēr kuģis atradīsies viņa dienestā, kas katrā atsevišķā gadījumā nedrīkst būt ilgāks par vienu gadu.

Šis līgums nedeļa hercogam Jēkabam nekādas priekšrocības. Viņš atteicās no savas Gambijas kolonijas, bet par to ieguva tikai stipri ierobežotu tiesību tirgoties Gvinējā ar precēm, kas nepārsniedz 12,000 mārciņas gadā. Arī 3% nodeva ir par augstu. Pat uz Tobago salu viņš neieguva neierobežotas tiesības, jo viņam tās bij jādala ar Anglijas karali. Īstenībā šai salā vēl joprojām uzturējās holandieši un nevis angļi. Ari Gambijā hercogs vairs nebija vienīgais valdnieks, jo to bij ieņēmuši holandieši. Tāpēc galu galā bij tā, ka karalis nolīga atdot herco-

gam to, kas viņam faktiski vairs nepiederēja, un tāpat rīkojās arī hercogs attiecībā pret karali³⁴.

Lai gan bij noslēgts līgums, kas piešķīra hercogam tiesību tirgoties Afrikā, tomēr ar koloniālo tirdzniecību viņam vairs neveicās. Hercogs aizsūtīja uz Gambiju vairākus kuģus, bet neviens no tiem nerasniedza mērķi. Holandes Rietumindijas Sabiedrība arestēja visus kuģus, kas parādījās Gvinejas piekrastē. Tāpat arī angļu privāttirgotāji visiem līdzekļiem centās izskaust hercogu Jēkabu no Afrikas. Hercogam gandrīz nepārtraukti bij jāved sarunas ar Holandes ostu administrāciju par viņam atņemto preču un kuģu atdošanu, bet bez panākumiem.

Arī Tobago salu hercogam neizdevās pārņemt savā valdījumā, jo viņu traucēja nevien holandieši un franči, bet arī angļi. Beidzot hercogs atzina, ka vienam pašam viņam nebūs iespējams iegūt un paturēt Tobago, kādēļ 1681. g. 20. novembrī viņš noslēdza līgumu ar Londonas tirgotāju Džonu Poincu (John Points), nododams viņa rīcībā daļu no salas ar nosacījumu, ka Džons Poincs 3 gadu laikā tur noņemīs 1200 kolonistus, kam tur jāierīko jaunas plantācijas, jāuzceļ jauns forts un nometnes. Par to viņam pirmos 7 gadus nebūs jāmaksā hercogam nekādi nodokļi un nodevas. Ap to pašu laiku 2 hercoga kuģiem izdevās nokļūt Tobago salā, izcelt tur kolonistus un karavīrus pulkveža Monka vadībā, un tādā kārtā kādu laiku viņš vēl tur varēja turēties. Hercogs to uzskatīja par ļoti svarīgu ieguvumu un arī nomira pārliecībā, ka Tobago sala atkal pieder Kurzemei. Tomēr arī šoreiz Jēkabs bij maldījš: viņa pēcnācējam hercogam Frīdriham Kazimiram nebij pa spēkam noturēt šo koloniju savās rokās. Drīz vien viņam to galīgi atņēma angļi.

Tirdzniecība ar pašu Angliju bij šai laikā apklususi. Vainojams poļu-zviedru karš, jo pēc tā hercogs vairs nespēja atjaunot tirdzniecības sakarus ar visām tām valstīm, ar kurām tādi bij pirms 1658. g. Pirmā vietā viņš tomēr stādīja tirdzniecību ar Franciju un to vispirms mēģināja atjaunot. Redzēdams, ka Francijā jācieš tikai zaudējumi, hercogs nolēma griezties arī pie

³⁴ K. W. Cruse, Curland unter den Herzogen, I. 177. lp.

citām valstīm, un šoreiz pie Anglijas, kur viņam tagad bij savs pastāvīgs aģents Džons Lūkas Laions (John Lucas Lyon). Hercoga archīvā ir vesela rinda viņa ziņojumu no Londonas gan par dienišķiem notikumiem politikā, gan par vietējiem tirgus apstākļiem. No tiem redzam, ka Kurzemes tirdzniecība ar Angliju šai laikā bij jau atjaunota un visumā noritēja diezgan dzīvi. Tāpat kā Olivera Kromvela laikā, arī tagad hercogs galveno uzmanību piegrieza koku eksportam uz Angliju, kur tos vienmēr pieprasīja katrā daudzumā. Viņš nolēma nerūpēties vairs tik daudz par Kurzemes eksportu uz Franciju, bet gan mēģināt pārvietot to pamazām uz Angliju, aizrādīdams savam aģentam³⁵, ka tirdzniecība ar Angliju būšot ienesīgāka nekā ar Franciju, jo transports uz pēdējo esot daudz nedrošāks, ievērojot lielo attālumu un kāpeņu darbību. Arī kuģus varētu sūtīt nevis uz Franciju, bet gan uz Angliju.

Šim hercoga Jēkaba lēmumam bij labas sekas: tirdzniecība ar Angliju uzplauka. Tomēr hercogam nebij ilgi lemts priecāties par saviem panākumiem. Nāve pārtrauca viņa 71 g. ilgo mūžu, kur blakus spožiem panākumiem bij jācieš arī daudzas smagas neveiksmes, kas salauzta kuņu katru enerģisku vīru, tomēr ne hercogu Jēkabu.

3. Tirdzniecība un līgums ar Spāniju un tirdznieciskie sakari ar Portugāli.

a) Tirdznieciskie sakari un līgumi ar Spāniju.

17. g. s. Spānija vēl joprojām bij viena no stiprākām valstīm Eiropā, kaut gan tā vairs nebij Kārļa V monarchija, kur saule nekad nenorientēja. Sevišķi smagu triecienu tās varenībai deva bagāto Holandes štātu atdalīšanās 1579. g. un jaunas patstāvīgas republikas nodibināšanās, kuņas rokās pamazām pārgāja lielākā daļa Spānijas tirdzniecības. Jau 40-to g. sākumā her-

³⁵ KHA., 110/618.

³⁶ KHA., 110/618.

cogs Jēkabs mēģināja nodibināt tiešākus sakarus ar Spāniju, bet noteiktas ziņas par šiem sakariem ir tikai no 1645. g., kad spānieši saņēma gūstā neutrālās Kurzemes kuģi „l'Elandt Couronne“ (Kurzemes briedis), kas pēc majora Firksa ziņojuma braucis ar labības krāvu uz Londonu. Spānieši savukārt apgalvoja, ka minētais kuģis vedis municijas krāvu uz Franciju un tā kā spānieši pašlaik ķarvoja ar frančiem, tad pēc paša Luija XIV teorijas katra ķarotāja valsts varot saņemt gūstā tādās neutrālas valsts kuģus un preces, kas sniedz palīdzību otrai ķarotājai pusei. Hercogs Jēkabs jutās aizskarts savās neutrāla valdnieka tiesībās un uzdeva sūtnim Parīzē uzsākt sarunas ar Spānijas provinces Beļģijas gubernātoru Kastel-Rodrigo par minētā kuģa un viņa ķravas atdošanu. Firkss iesniedza attiecīgu rakstu hercoga vārdā, lūgdams atdot arestēto kuģi vai samaksāt viņa vērtību naudā, jo tas esot arestēts pret starptautiskām parašām. No šī raksta³⁷ dabūjam zināt, ka starp Spāniju un Kurzemi jau pirms 1645. g. pastāvēja tirdznieciski sakari, par ko teikts 5. punktā, kur Firkss aizrāda, ka hercogs arvienu esot sūtījis uz Spāniju kuģus ar savas zemes ražojumiem: ozolkoka dēļiem, labību un citām precēm, un labprāt vēlētos šo tirdzniecību turpināt, bet tikai ar nosacījumu, ka viņam piešķirot tās pašas tiesības, kādas esot Hamburgai, Lībekai un citām neutrālām zemēm. Tomēr šie tirdznieciskie sakari starp Kurzemi un Spāniju nepastāvēja ilgi, jo pēdējā visādi vilcinājās atdot hercogam viņa kuģus.

1648. g. atgriežoties no Parīzes majoram Firksam bij uzdots vest Briselē sarunas ar gubernātoru Kastel-Rodrigo. Šīm sarunām tomēr nebij panākumu, un Firkss atgriezās Kurzemē, nesagaidījis nekā³⁸. Pēc tam hercogs Jēkabs griezās ar lūgumu pie Polijas ķaraļa palīdzēt atdabūt spāniešu arestēto kuģi un preces. Tomēr arī šoreiz hercogs nekā neieguva. Šai laikā Polijā uzturējās Kastel-Rodrigo, kas bij arī Spānijas sūtnis Polijā, un hercogs Jēkabs griezās pie viņa personīgi. Sūtnis apsoliķa darīt visu, kas vien iespējams un, tiešām panāķa rīķojuma izsludināšanu, pēc ķuŗa hercoga Jēķaba lieta esot jāskata cauri

³⁷ KHA., 107/601.

³⁸ E. A. Seraphim, Aus 4 Jahrhunderten, 82.—100. lp.

no jauna un jāmēģina apmierināt pēc iespējas visas viņa prasības. Nu hercogam tikai vajadzēja sūtīt uz Spāniju kādu enerģisku personu, kas rūpētos par šī rikojuma izpildīšanu. Tomēr apstākļi tā sarežģījās, ka hercogs Jēkabs vairs nespēja šo lietu vest galā. Zviedru-poļu konflikta dēļ hercogs centās panākt Kurzemes neitralitātes atzīšanu no apkārtējiem valdniekiem.

Tomēr hercogs vēl joprojām nezaudēja cerību panākt sakaru atjaunošanu ar Spānijas monarchiju. 1652. g. viņš atkal mēģina uzsākt sarunas, šoreiz ar Polijas sūtņa Hāgā de Baija (de Bye) starpniecību. Nu viņam bij cits plāns: viņš lūdza de Baiju iesniegt Spānijas karalim priekšlikumu atdot Kurzemes hercogam par arestēto kuģi un precēm kādu no savām salām Austrum- vai Rietum-Indijā. Uz šo priekšlikumu de Baijs nesajēma nekādu atbildi. Spānijas karalis ne labprāt vēlējās ielaisties darīšanās ar protestantu valdnieku un atļaut apmesties savās kolonijās protestantu kolonistiem: viņam nepatīkot „relīģiju dažādība“ (diversitāt der religion). Uz to hercogs atbildēja, ka viņš esot ar mieru zvērēt uzticību Spānijai (homagium praestire). Tomēr karalis atstāja bez atbildes šo viņa uzticības piesolījumu.

Šķiet, hercogs Jēkabs pēc tam atkal no jauna uzsāka sarunas ar Spāniju, un 1656. g. viņam arī izdevās noslēgt tirdzniecības līgumu, kas Kurzemes hercoga kuģiniekiem deva tiesības brīvi kuģot un tirgoties visā Spānijai pakļautā teritorijā, tās provincēs un jūras ostās.³⁹ Tomēr praktiskas nozīmes šim līgumam nebij, un hercogs Jēkabs no tā nekā neieguva. Jau līguma apstiprināšanas laikā hercogu ievilka poļu-zviedru karā, un viņam nebij vairs iespējams rūpēties par tirdzniecisko sakaru uzturēšanu ar Spāniju. Kamēr pirmajos hercoga Jēkaba valdī-

³⁹ W. Eckert, Kurland unter dem Einfluss des Merkantilismus, 153. lp. Citēto līgumu autors ņēmis no Kurzemes zemes archīva Rostokā: „...see- und schiffahrern des herrn herzogs von churlandt (wurde) die freye navigation, handel und wandlung in allen dero untergebenen koenigreiche, provinzien und seehaffen... verwilliget und gestattet“. (Don Francesco de Maura und corte real... der koeniglichen May. zue Hispanien cammerer. rath und extra ordinarii botschafter in Teutschlandt... Wien, 15. Febr. 1656.)

šanas gados Kurzemes kuģi samērā bieži apmeklēja Spānijas ostas, tad pēc kara tikai reti kāds kuģis iebrauca Spānijas ūdeņos.

1660. g. atgriezies no zviedru gūsta, hercogs Jēkabs nolēma atkal uzsākt sarunas ar Spāniju. 1664. g. viņš griezās pie Beļģijas ģenerālgubernatora Kastel-Rodrigo ar prasību atlīdzināt visus tos zaudējumus, ko viņam 1643. g. nodarījuši Spānijas jūrnieki. 1673. g. hercogs pilnvaroja savu sūtni Kristapu Hagedornu personīgi vest sarunas ar Spānijas karali. Hercogu arhīvā ir Jēkaba instrukcijas noraksts, no kuŗa redzam, ko viņš domāja iegūt no Spānijas. Tā kā Spānijas karalis nevēloties arestēto kuģi un preces atlīdzināt naudā, tad hercogs liek priekšā dot naudas vietā Trinidadas salu, jo tā atrodas Tobago salas tuvumā. Trinidadas sala jānododot ar visām ostām, upēm, līčiem u. t. t., kas nozīmē to, ka tai pilnīgi jāpāriet hercoga īpašumā. Spānijas karalim palikšot uz to tikai pirmpirkuma tiesības. Tāds ir hercoga instrukcijas galvenais saturs.

Bet panākumu nebija arī sūtnim Hagedornam. Spānijas karalis nevēlējās atteikties no savām tiesībām par labu kādam protestantu hercogam. Arī jezuīti visiem līdzekļiem pretojās viņa tieksmēm iegūt kādus ienākumus katoliskajā Spānijā. Sūtnis Hagedorns jau sen zināja, ka panākumi nav gaidāmi, bet vilcinājās ziņot par to hercogam, kas jau izstrādāja tirdzniecības līguma projektu, kas pēc satura būtu līdzīgs viņa 1664. g. līgumam ar Anglijas karali Kārli II. Pēc šī projekta karalis piešķirtu hercogam tirdzniecības brīvību visās Spānijas un tās teritoriju ostās, par ko hercogs no savas puses solītos sniegt karalim palīdzību kara gadījumā ar vienu kara kuģi, apbruņotu ar 40 lielgabaliem.

Tomēr jaunu tirdzniecības līgumu ar Spāniju hercogs Jēkabs nenošlēdza, jo karalis atteicās no visiem viņa priekšlikumiem un ar laiku pavisam pārtrauca sarunas.

b) Tirdznieciskie sakari ar Portugali.

Arī ar Portugali Kurzemei bija diezgan draudzīgas attiecības 17. g. s. 40.—50-tos gados. Tikai pēdējos hercoga Jēkaba

valdīšanas gados abu valstu attiecības vairs nebij nekādas labās, jo Portugales karalis arestēja dažus Kurzemes kuģus un atteicās tos atdot vai samaksāt viņu vērtību naudā.

Pirmo priekšlikumu Portugales karalim hercogs Jēkabs iesniedza caur savu sūtni Parīzē Georgu Firkšu pēc tam, kad viņa attiecības ar Spāniju arestētā kuģa un preču dēļ ap 1645. g. stipri sarežģījās. Jādomā, ka ap šo laiku hercogs noslēdza arī kādu formālu tirdzniecības līgumu ar Portugales karali, tikai hercogu archīvā tas nav uzglabājies. Toties tur atrodas hercoga korespondence ar Portugales karali, kas notika ar Georga Firkša un karaļa sūtņa starpniecību, un ziņojumi hercogam par šo sarunu rezultātiem.

Pirmo priekšlikumu Firkss iesniedza caur Portugales sūtni Parīzē 1646. g. oktobrī, kuŗā hercogs Jēkabs lūdz palīdzību pret Spāniju un piedāvā to arī no savas puses, ja tā būtu vajadzīga. Tālāk nāk piedāvājums pārdot Portugalei kokus, darvu, virves un kuģus par taisnīgām un mērenām cenām. Norakstu no šī piedāvājuma Firkss nosūtīja hercogam⁴⁰. Šai priekšlikumā starp citu minēts, ka hercogs labprāt vēlētos tirgoties arī Portugales ostās Rietumindijā un Ķīnā, lai no turienes ievestu Kurzemē dažādus turienes ražojumus, maksājot par to attiecīgas nodevas. Tā paša gada 9. novembrī Firkss iesniedza Portugales sūtnim vēl otru rakstu, ka vēlētos noslēgt līgumu ar Portugales karali.⁴¹ Pēc pāris mēnešiem hercogs saņēma Portugales karaļa apstiprinošu atbildi, ko viņam nodeva karaļa sūtnis Parīzē 1647. g. 20. februārī.⁴² Ar šo rakstu karalis atļauj Kurzemes hercogam tirdzniecības brīvību visās savās ostās un mazostās un aizrāda, ka labprāt vēlētos nodibināt ciešākas saites ar hercogu Jēkabu, pat alianci pret Kastīliju.

Hercogs ar šo atbildi bij ļoti apmierināts un nolēma neka vējoties apstiprināt savas draudzīgās jūtas pret Portugali, aizsūtot uz turieni dažus no saviem kuģiem ar labības un koku krāvu. 1650. g. šī tirdzniecība bij sevišķi dzīva, kādēļ bij jāuzdod kā-

⁴⁰ KHA., 107/602.

⁴¹ KHA., 131/857.

⁴² KHA., 107/602.

dam sūtnim to pārzināt. Par tādu izraudzīja Georgu Firksu Parīzē, bet par tirdzniecības aģentu faktoru Henriku Momberu, kas jau izpildīja līdzīgu amatu Hāgā. Pēdējais arī paziņoja hercogam caur Georgu Firksu 1650. g. 26. oktobrī, ka karalis tam uzdevis būt par starpnieku Kurzemes kuģu iepirkšanas lietā un reālizēt arī visus tos darījumus, par kuriem abi valdnieki jau iepriekš bij vienojušies.

Galvenās hercoga eksportpreces, ko viņš izveda uz Portugāli, bij labība, plankas, ozolkoku dēļi, darva u. tml. Kurzemē no Portugāles ievada galvenām kārtām vīnus un sāli, kas toreiz bij svarīgākās Kurzemes importpreces. Hercogs labprāt vēlējās pārdot portugāļiem arī dažus no saviem vecākiem kuģiem, tomēr šādus darījumus nenošlēdza. Kuģu pārdošanas lietā faktors Henriks Mombers rakstīja hercogam vairākas vēstules. Tā, 1650. g. 23. martā Mombers no Amsterdamas ziņoja hercogam, ka kuģis „das Waffen von Churlandt“ esot gatavs nosūtīšanai ar kravu uz Lisabonu priekš Brazīlijas Sabiedrības. Tomēr vecuma un dažu citu defektu dēļ to grūti būšot apdrošināt ārzemēs un visizdevīgāki būtu to pārdot Portugālē.⁴³ Tomēr vēlāk hercogs nolēma nepārdot minēto kuģi un aizsūtīja to uz Franciju pēc sāls un vīna kravas. Par to viņš nekavējoties ziņoja Momberam, kas ar šādu lēmumu nebij visai apmierināts, jo viņš minēto kuģi vairs neuzskatīja par noderīgu hercoga vajadzībām. Citus Kurzemes ražojumus viņš joprojām eksportēja uz Portugāli, dažreiz arī uz Spāniju, pie kam visbiežāk pieprasītie ražojumi bij koki, darva un piķis, kā to redzam no Mombera turpmākiem ziņojumiem hercogam.

Labību hercogs eksportēja galvenām kārtām uz Amsterdamu, jo tur toreiz bij lielākais labības tirgus, un Holande — lielākā labības noņēmēja. Tā kā holandieši parasti spekulēja uz labības cenu svārstībām, tad hercoga kuģiem bieži vien ilgāku laiku bij jāuzturas Amsterdamas ostā, nogaidot cenu celšanos. Turpretim darva un piķis bij vienādi iecienīti visās valstīs un it sevišķi Spānijā, kas tos iepirka katrā daudzumā, kā par to zi-

⁴³ KHA., 116/624.

ņoja arī Mombers kādā vēstulē hercogam.⁴⁴ Kurzemes kuģi devās nevien ziemeļu, bet arī dienvidus jūrās un diezgan bieži iebrauca arī Portugales ostās. Nelielo Kurzemes hercogvalsti un tās valdnieku Jēkabu pazina visā pasaulē. Pēc 1650. g. hercogvalsts sasniedza savu augstāko attīstības pakāpi, līdz kādai tā vēlāk nekad vairs netika. Zviedru-poļu karš un gūstā pavadītie gadi pārtrauca visu hercoga Jēkaba ārējo tirdzniecību un līdz ar to arī tirdznieciskos sakarus ar Portugales karaļvalsti.

Portugāļi izmantoja Kurzemes grūtos apstākļus un 1660. g. janvārī sagūstīja hercoga kuģi „Patientia“ līdz ar krāvu. Kad hercogs Jēkabs, atgriezies Kurzemē, dabūja to zināt, viņš bij ļoti sašutis un nekavējoties piesūtīja Portugales karalim rakstu, kurā lūdz atlīdzināt naudā viņam un kuģa ļaudīm nodarītos zaudējumus.⁴⁵ Tomēr hercoga sūdzībai nebij panākumu: portugāļi par kuģi nekad neko nesamaksāja. Vēlākos gados tirdzniecība ar Portugāli gandrīz pavisam apklusa, jo hercogs tagad sāka lielāku vērību piegriezt tirdzniecībai Baltijas un Ziemeļu jūras piekrastē, it sevišķi Vācijas valstīs, Dānijā un Norvēģijā.

4. Dānijas karaļu privilēģijas hercogam Jēkabam.

Hercogs Jēkabs bij vienīgais Kurzemes valdnieks, kuŗš lielāku vērību piegriezta metallu rūpniecībai, apstrādājot vairākos dzelzs cepļos vietējo purvu rāvas dzelzi. Nekādu citu metallu bagātību Kurzemē nebij, un arī rāvas dzelzs nebij pietiekoši daudz un no tās nevarēja izgatavot augstāka labuma dzelzs izstrādājumus. Tad hercogs nolēma griezties pie Dānijas karaļa Kristiāna IV ar lūgumu piešķirt koncesiju metallu meklēšanai Norvēģijā, kas piederēja Dānijai un kur tai laikā sāka attīstīties kalnrūpniecība. Pēc ilgākām sarunām hercogs arī saņēma koncesiju sudraba meklēšanai Norvēģijas kalnos.⁴⁶ Vai hercogs šo

⁴⁴ KHA., 116/624.

⁴⁵ 9. pielikumā pārspiesta šī hercoga Jēkaba prasība, kuŗas noraksts atrodas KHA., 151/866. No tās redzam, cik augstu hercogs novērtēja savu kuģi un preces — kopsummā 211,503 dālderpos.

⁴⁶ Fr. Igals, Kurzemnieku kolonijas Norvēģijā (Brīvās Zemes Illūstrētais pielikums, 1934. g. Nr. 22 un 23).

koncesiju izmantojis un ierīkojis Norveģijā sudraba raktuves, nav zināms. Drīz pēc tam viņam bij jāpārtrauc šie darbi poļu-zviedru kara dēļ.

Pēc ilgāka pārtraukuma hercogs Jēkabs no jauna griezās pie Dānijas karaļa Fridricha III, Kristiāna IV pēcnācēja, ar priekšlikumu noslēgt līgumu par dažu Norveģijas kalnraktuvju un dzelzs ceļu izmantošanu. Karalis pieņēma hercoga priekšlikumu un 1664. g. 13. maijā piešķīra viņam koncesiju sudraba un citu rūdu meklēšanai Norveģijā.⁴⁷ Ar to viņš deva hercogam Jēkabam atļauju meklēt ar saviem ļaudīm Norveģijas teritorijā sudraba, vara, dzelzs, svina un citu metālu rūdas. Līdz ar to hercogs ieguva tiesību ierīkot turpat uz vietas dažādus uzņēmumus metālu apstrādāšanai, tikai ar nosacījumu netraucēt un neierobežot vietējos iedzīvotājus viņu tiesībās un privilēģijās. Katrā atsevišķā gadījumā viņam bij jārikojas saskaņā ar vietējiem likumiem un ieradumiem. Nav zināms, ar kādiem noteikumiem hercogs ieguva minēto koncesiju. Droši vien, viņš maksāja nomu ar dzelzs ražojumiem, kurus izstrādāja nevien Kurzemes vajadzībām un eksportam, bet arī pārdeva turpat uz vietas Norveģijā un Dānijā.

Kurzemes hercogu archīvā trūkst ziņas par kurzemnieku darbību Norveģijā. Turpretim Norveģijas archīvos ir daži materiāli par hercoga ļaudīm piešķirtām tiesībām un privilēģijām.⁴⁸ 1663. g. 25. maijā karalis pavēlēja savam štathalteram Ifneram Krabem un kalnu lietu oberhauptmanim Norveģijā Bostrupam Gedem parādīt Kurzemes hercoga pilnvarniekam Nīlsam Endresenam Eidsvolas raktuves, lietuves un āmurus. Tai pašā laikā dots rīkojums arī komandantam Hansam Juellam ierādīt hercogam Jēkabam vietu noliktavām Norveģijas dienvidus piekrastē pie Flekkerö. Hercogs lika ierīkot raktuves Oslo tuvumā, Eidsvolā, bez tam viņa rīcībā bij vēl 2 dzelzsāmuri un 3 krāsnis Eidsvolā, Vīkā un Juelsrudā. Šīs raktuves, kā liekas,

⁴⁷ Sk. 10. pielikumu; sal. Chr. G. v. Ziegenhorn, Staats-Recht der Herzogtümer Curland und Semgallen (Beilagen).

⁴⁸ Fr. Igals, Kurzemnieku kolonijas Norveģijā (Brīvās Zemes Illūstrētais pielikums, 1934. g. Nr. 22 un 23).

hercogam visumā ir devušas diezgan prāvus ienākumus, jo pat testāmentā viņš lūdza savu dēlu Frīdrichu Kazimiru nekādā ziņā neatstāt novārtā Norveģijas uzņēmumus. Pēdējais kādu laiku arī sarakstījās ar karali un ar saviem pārvaldniekiem Norveģijā, bet pēc dažiem gadiem pārtrauca darbus vai visos tēva dibinātos rūpniecības uzņēmumos.

Daudz lielāka nozīme Kurzemes ārējā tirdzniecībā bij otrai privilēģijai, ko hercogam Jēkabam piešķīra nākošais Dānijas karalis Kristiāns V 1674. g. 7. septembrī. Šī privilēģija no formālās puses neatšķīras no 1657. g. tirdzniecības un kuģniecības līguma ar Ol. Kromvelu, tikai tiesības ir ierobežotākas. Pēc būtības šī privilēģija attiecas uz kuģniecību un tirdzniecību Īslandes ūdeņos un ostās.⁴⁹ Ar to karalis piešķīra Kurzemes hercogam uz 12 g. tiesību apmeklēt ikgadus ar 3 saviem kuģiem Īslandes teritoriju un izvest no turienes zivis, gaļu, ādas, zvērādas, vilnu, putnu spalvas u. tml. Tāpat arī atļauts ievest dažādus Kurzemes ražojumus. Hercoga ļaudīm bij stingri aizliegts tirgoties ar kontrabandas precēm; tās atņēma karalim par labu. Līdz ar to karalis uzdeva saviem ierēdņiem, vietējiem iedzīvotājiem un visiem pārējiem pavalstniekiem netraucēt hercoga ļaudīm tirgoties atļautā kārtībā un ar atļautām precēm kā arī iepirkties Īslandē un izvest iepirktās preces. Tā tad hercogam Jēkabam piešķirtās tiesības un brīvības nav sevišķi plašas. Tomēr hercogs prata tās izmantot tik izdevīgi, ka tās viņam drīz vien deva iespēju iegūt diezgan lielus ienākumus galvenokārt no silķu zvejas, ko hercogs izdaria ar saviem kuģiem. Tā kā silķes toreiz bij masu patēriņa priekšmets, tad tās bij jāieved no ārzemēm.⁵⁰ Silķu zveja deva darbu kā Kurzemes kuģiem, tā latviešu zvejniekiem. Hercoga tirgotāji ievēda Īslandē Kurzemes ražojumus un pārdeva tos vietējos tirgos. Ir uzglabājusies hercoga korespondence ar karali Kristiānu V, no kuŗas

⁴⁹ Sk. 11. pielikumu; sal. Chr. G. v. Ziegenhorn, Staats-Recht der Herzogtümer Curland und Semgallen (Beilagen).

⁵⁰ Kurzemnieki hercoga Jēkaba laikā stāstīja, itkā kādreiz silķes zvejotas arī Baltijas jūrā, bet 14. g. s. tās no turienes izgājušas uz visiem laikiem.

dabūjam zināt, ka Kurzeme ievēda Īslandē galvenām kārtām dažādas labības šķirnes un linsēklas. Tā kādā 1681. g. 17. oktobra vēstulē karalim hercogs ziņo, ka esot noslēdzis līgumu par 2000 tonnu linsēklas piegādāšanu, ka kuģi jau esot sagatavoti un tikai gaidot karaļa atbildi.⁵¹ 29. novembrī karalis rakstīja hercogam, ka 2000 tonnas linsēklu tas varētu piegādāt nākošā pavasarī. Nākošo 5 g. laikā esot noligts piegādāt 11.000 tonnas linsēklu.⁵²

Tomēr hercogam Jēkabam neizdevās ilgi baudīt tos labumus, ko viņam deva piešķirtās privilēģijas. 1681. g. 31. decembrī viņš nomira, nepaguvis pat pilnīgi atjaunot zviedru- poļu karā izpostīto Kurzemi. Frīdrichs Kazimirs kādu laiku gan vēl uzturēja tirdzniecības sakarus ar Dāniju un paturēja sev arī Oslo un Eidsvolas raktuves, bet drīz vien viņš pārtrauca tirdzniecību ar Īslandi un atstāja novārtā arī rūdu raktuves. Hercoga Jēkaba laikā kurzemnieki apmetās Norvegijā un nodibināja veselas kolonijas, bet Frīdrichs Kazimirs tās neprata uzturēt, un kurzemnieki vai nu atstāja Norveģiju, vai pārtautojās. Fr. Igals minētā rakstā sniedz interesantas ziņas par Kurzemes kolonistiem, kuŗas tas ieguvis no Eidsvolas draudzes mācītāja K. M. Legaugera raksta 1792.—93. g. 18. g. s. beigās Eidsvolā bijušas 48 kurzemnieku pēcnācēju ģimenes ar 335 ģimenes locekļiem. No sākuma viņi vēl strādāja kalnraktuvēs, bet vēlāk ieguva zemi testamentāra dāvinājuma ceļā no kāda raktuvju īpašnieka, kuŗš tiem novēlējis 4 muižas. Tomēr vēlāk izcēlušies strīdi ar likumiskiem mantiniekiem, un tiesāšanās izdevumi izputinājuši vairākus kurzemnieku jaunsaimniekus. No vietējiem zemniekiem kurzemnieki atšķirušies ar savu pašapziņu un miermīlīgāku raksturu.

5. Hercoga Jēkaba tirdzniecības līgumu juridiskā struktūra un nozīme.

No starptautisko tiesību viedokļa līgums ir tāds divu vai vairāku valstu vienošanās akts, kuŗā izšķir svarīgus politiskus

⁵¹ KHA., 131/868.

⁵² KHA., 131/868; sk. 12. pielikumu.

jautājumus; tirdzniecības līgums izšķir līgumslēdzēju tirdznieciskās attiecības. Tāda ir mūsdienu formula, un tāda pat tā bij arī 17. g. s. Arī hercoga Jēkaba tirdzniecības līgumi ir vienošanās akti ar kādu citu valsti; tikai tehniskā ziņā šis vienošanās rezultāts ne vienmēr izpaudās tādā formā, kādu tagad piešķir līgumam.

Tomēr ir viena raksturīga starpība starp līgumslēdzējām pusēm 17. g. s. un tagad, proti: tagad līgumus slēdz kāda valsts ar otru valsti, vai vairākas valstis savā starpā, kamēr agrāk par līgumiem vienojās tikai valdnieki; viņi arī tos parakstīja un līdz ar to deva tiem likumīgu spēku. Tāpēc arī hercoga Jēkaba tirdzniecības līgumi ir viņa vienošanās akti ar kādas citas valsts galvu: ar Luiju XIV, Oliveru Kromvelu, Kārli II Stjuartu un citiem. Visos darījumos, ko hercogs noslēdzis ar ārvalstu valdniekiem, sastopam tikai viņa vārdu, un tie izsaka tikai viņa personīgo gribu un uzskatus. Citi Kurzemes valsts organi šais aktos nepiedalās.

Arī līguma sastāvdaļas hercoga Jēkaba tirdzniecības līgumos ir tādas pašas kā tagad; izšķirība ir tīri tehniska rakstura. Katrs hercoga tirdzniecības līgums iesākas ar virsrakstu, kurā jau īsumā izteikta līguma būtība — kā tas pieder pie tirdzniecības līgumu kategorijas. Šāda virsraksta nav tikai tirdzniecības un kuģniecības līgumam ar Ol. Kromvelu, kas iesākas tieši ar ievadu: „Olivarius, Dei gratia Protector Rei - publicae Angliae, etc.“ Zem virsraksta nāk līguma ievads, kur teikts, ka attiecīgās valsts valdnieks ir nolēmis noslēgt ar Kurzemes un Zemgales hercogu Jēkabu līgumu, kas sastāv no attiecīgiem pantiem, par kuriem abi valdnieki ir vienojušies un kuņus tie ir pieņēmuši. Vienošanās motīvs lielāko tiesu bij tas, ka hercogs Jēkabs ar savu sūtņu starpniecību lūdza attiecīgu valdnieku noslēgt ar viņu tirdzniecības līgumu. Tālāk minētas arī attiecības, kādas pastāv starp abām valstīm, un ka līgums būs spēkā tik ilgi, kamēr šīs attiecības nemainīsies; piem., hercoga līgumā ar Kārli II par tirdzniecību Gvinejā teikts, ka to varēs

turpināt tik ilgi, kamēr starp abām valstīm pastāvēs draudzība un laba saprašanās: „... iisdem libertatibus gaudendis, fruendis quousque et quamdiu amicitia, necessitudo, et bona intelligentia inter dictos Regem ac Ducem permanserint...“ Tā tad šeit sastopam agrākos līgumos ļoti izplatīto formulu „rebus sic stantibus“ —, kamēr apstākļi tā stāv, kā līguma noslēgšanas laikā. Šāds piebildums bij vajadzīgs tāpēc, ka līgumu senāk neslēdza uz 3—5 gadiem kā tagad, bet uz mūžīgiem laikiem — arī priekš pēcnācējiem un mantiniekiem, kā tas visur minēts hercoga Jēkaba līgumos. Vienīgais izņēmums ir Dānijas karaļa Kristiāna V privilēģija, kas deva hercogam Jēkabam tiesību brīvi tirgoties Īslandē 12 g. no parakstīšanas dienas. Pārējo līgumu negatīvā puse ir tā, ka katra puse varēja tos lauzt katrā laikā, kad atrada, ka apstākļi ir mainījušies. Ja līgumu noslēdza pilnvarnieki, tad ievadā minēti viņu vārdi, kā tas ir līgumā ar Luiju XIV, ko noslēdza speciāli šim gadījumam pilnvarotais sūtnis majors Georgs Firkss ar Francijas finanču ministru Lomnī de Brienu.

Ievadam seko līguma noteikumi, t. i., līguma saturs. Ērtības labad to tagad mēdz iedalīt atsevišķās nodaļās, bet nodaļas — pantos. Agrāk, kad līgumu tehnika vēl nebij tik attīstīta, iedalījuma nodaļās un pantos nebij. Tāpat tas bij ar hercoga Jēkaba tirdzniecības līgumiem, kur dažos ļoti plašos pantos ietverti svarīgākie līguma noteikumi. Tas sevišķi sakāms par līgumu ar Kārli II Stjuartu, kuŗa teksts sastādīts diezgan nesakarīgā latīņu valodā.⁵³) Salīdzinot ar tagadējiem tirdzniecības līgumiem, hercoga Jēkaba līgumi ir īsi un noteikti, un tais ietverti tikai svarīgākie noteikumi attiecībā uz

⁵³ Man bij iespēja iepazīties tikai ar šī līguma norakstu, ko citē Cīgenhorns sava darba Staats-Recht der Herzogtümer Curland und Semgallen pielikumā 195. Klopmaņa manuskriptā „Abrégé de l'histoire de Tobago“ minēts cits teksts angļu valodā, kas jau ir iedalīts atsevišķos pantos, bet drusku nesaskan ar pirmo tekstu. Man neizdevās noskaidrot, kuŗš no abiem ir noraksts, kuŗš oriģināls, bet ievērojot to, ka otrs līgums ar Angliju, un proti, ar Ol. Kromvelu, arī sastādīts latīņu valodā, kuŗa oriģināls glabājas Kurzemes provinču mūzejā (Jelgavā), es izlietoju arī pirmā līguma latīņu tekstu.

tirdzniecības un kuģniecības brīvību un uz abu līgumslēdzēju tiesībām un pienākumiem.

Tagadējos tirdzniecības līgumos nāk vēl klāt noteikumi par ratifikāciju un līguma stāšanos spēkā. Nevienā no hercoga Jēkaba līgumiem šādu noteikumu nav, jo līgums stājās spēkā tūlīt, kad valsts galva to bij parakstījis un apzīmogojis. Līdz ar to līgums ieguva likumīgu spēku. Vienīgais izņēmums ir tirdzniecības līgums ar Franciju, ko parakstīja majors Firkss un grāfs de Briens katrs sava valdnieka vārdā un kuram bij nepieciešama sevišķa ratifikācija. Šis līgums noslēgts 1643. g. 30. decembrī, bet noteikums par līguma ratifikāciju tam pievienots tikai 1647. g. 24. februārī. Lai gan faktiski līgums jau sen bij spēkā un abas puses ievēroja tā noteikumus, tomēr juridiski tas vēl nebij stājies spēkā. Pats hercogs ratifikācijas dokumentam piešķīra lielu nozīmi un gaidīja to visu laiku ar lielu nepacietību. Turpretim, Francijas valstsvīri nesteidzās, jo neuzskatīja ratifikāciju par sevišķi svarīgu. Mūslaiķos līguma apstiprināšanas tehnika ir daudz sarežģītāka un sastāv no vairākām stadijām. Hercoga Jēkaba laikā tā bij vienkāršāka. Nebij vajadzīgs arī tagad obligātoriskais beigu pants, cik ilgi līgums būs spēkā un kad to varēs uzteikt, jo līgumus, ar dažiem izņēmumiem, slēdza uz mūžīgiem laikiem.

Tāda ir hercoga Jēkaba tirdzniecības līgumu struktūra. Tā ir vienkārša un tehniskā ziņā pat primitīva. Līgumus vēlāk nekur vairs neizsludināja, un par tiem droši vien iedzīvotājiem paziņoja pats hercogs vai nu mutes vārdiem, vai ar sevišķu patentu. Jau tas vien, ka dažas valstis līguma vietā hercogam Jēkabam ir piešķirušas vairākas privilēģijas, liecina, ka tais laikos saimnieciskās attiecības starp atsevišķām valstīm vēl nebij tik saspilētas kā tagad, kad katra valsts slēdzot līgumus uzmanās, vai tik viņai nebūs jādod otrai vairāk, nekā otra dod viņai. Hercogam Jēkabam tikai vajadzēja piast „izlūgties“ sev pēc iespējas vairāk priekšrocību, un tās viņam arī netika liegtas. Šeit lielu lomu spēlēja hercoga sūtņu uzņēmība un prasme iegūt pēc iespējas vairāk privilēģiju. Tomēr jāmin, ka hercogam neveicās ar sūtņu izvēli, kas ar

retiem izņēmumiem nebija sava uzdevuma augstumos un, dzīvodami ārzemēs uz viņa lēses, centās iegūt sev tikai personīgus labumus. Tā tas bija arī 1664. g., kad hercogs noslēdza priekš seviš tik neizdevīgu līgumu ar Kārli II Stjuartu par tirdzniecību Gvinejā un par Tobago salu. Viens no hercoga spējīgākiem sūtniem bija majors Georgs Firkss, kam hercogs katrā gadījumā varēja droši uzticēties, jo viņš vienmēr savus uzdevumus izpildīja ar labāko sirdsapziņu, kaut gan ne vienmēr ar pietiekoši labām sekmēm. Iemesls bija tas, ka Firkss nebija visai labs diplomāts un, pat noslēdzot tirdzniecības līgumu ar Luiju XIV, viņš būtu varējis iegūt hercogam vēl vairāk priekšrocību. Tad arī šim līgumam būtu bijusi lielāka praktiska nozīme, un hercogam būtu bijis iespējams noslēgt Francijā daudz vairāk darījumu.

Par mūsdienu tirdzniecības līgumiem mēdz teikt, ka tie esot vairāk privāti darījumi nekā īsti līgumi starptautisko tiesību nozīmē. Un tiešām, tagad līgumu ir tik daudz, un tos slēdz uz tik īsu laiku, ka uz tiem neviens vairs nepaļaujas. Senāk līgumu skaits bija pavisam niecīgs, salīdzinot ar Tautu Savienībā reģistrētiem līgumiem. Hercoga Jēkaba līgumi visumā ir diezgan rūpīgi izstrādāti. Hercogs pats milēja noteiktību visās lietās. Viņš personīgi pārzināja korespondenci ar saviem sūtniem un aģentiem ārzemēs kā arī visu ārējo tirdzniecību un rūpējās, lai abas puses katrā atsevišķā gadījumā rīkotos saskaņā ar līguma noteikumiem. Hercogs personīgi deva rīkojumus saviem aģentiem un faktoriem, kuri tam bija visās lielākās Eiropas pilsētās un kuri uzdevums bija piegādāt ārzemēs pasūtītos ražojumus. Neviens kuģis nevarēja izbraukt jūrā, iekams nebija saņēmis savai kravai hercoga paša izrakstīto pavadzīmi.

Tomēr jāsaprot, ka hercogs Jēkabs pārāk paļāvās uz otra līgumslēdzēja godīgumu. Būdams formālists viņš pārāk lielu nozīmi piešķīra rakstītam dokumentam, kāpēc arī vienmēr centās panākt otras puses rakstisku apstiprinājumu. Tā tas bija Francijas tirdzniecības līguma ratifikācijas gadījumā. Viņš nejutās drošs, kamēr nebija saņēmis ratifikācijas grāmatu.

Tomēr tirdzniecības līgumu noslēgšana visumā nepalika

bez svarīgam sekām. To pierāda darījumi par Kurzemes ražojumiem (kuģu, munīcijas, labības, linu, darvas, audumu) un vispār uzplaukuma periods Kurzemē, kuģu tā piedzīvoja hercoga Jēkaba laikā. Latviešu zemnieku un amatnieku darba augļi guva piekrišanu nevien Eiropā, bet arī Afrikā un Amerikā. Latviešu tirgotāji un kuģnieki, kas dzīvoja Lielupes krastos, bij pirmie, kas atrada par vajadzīgu griezt pat attālāko Kurzemes novadu uzmanību uz ārzemēm, pirmām kārtām uz Rīgas pilsētu, lai tur pārdotu savas zemes ražojumus.⁵⁴ Latviešu amatnieku būvētie kuģi peldēja zem Lielbritānijas un Francijas flagām tālajās jūrās, kamēr citi zem hercoga flagas abraukāja visas lielākās ostas, pierādot, ka mazā Kurzeme var cienīgi konkurēt pat ar dažu labu lielvalsti.

⁵⁴ F. G. von Bunge, Tie Uppeneeki oder die Letten an der Curi-schen Aa (Archiv zur Geschichte Liv-, Esth- und Curlands, III).

Pielikumi.

Nr. 1.

1643. g. tirdzniecības līgums starp Francijas karali Luiju XIV un hercogu Jēkabu.

Traité du Commerce entre Louis XIV Roy de France, et le Duc Jacques de Courlande, fait à Paris le 30. Decembre, 1643.

Articles convenus et accordez entre Monsieur le Comte de Brienne, Conseiller du Roy en ses conseils, Secretaire d'Etat, et des Commandements, et Finances de Sa Majeste, et Commandeur de ses Ordres, Commissaire depute par Sa dicte Majeste en cette partie, par l'avis de la Reine Regente Sa Mère, et le Sieur Fircks Major envoyé en France vers leurs Majestez de la part de Monsieur le Duc de Courlande, Chargé de Lettres de Creance à cet effet. A Paris le 30 Decembre 1643.

Sur ce que le dit Sieur Fircks a supplie leurs Majestez au nom du dit Duc de Courlande, de lui accorder les Articles suivans, aiant declare avoir chargé de les accepter, et d'obliger son Maitre à l'entretenement des choses contenues en ce présent Escrit. Le dit Sieur Comte de Brienne en vertu de son dit pouvoir aiant conféré avec le dit Sieur Fircks Major sur ce qui regarde les conditions respectives du présent Traite, sont demeurez d'accord de ce qui en suit.

I. Le Duc de Courlande aiant fait temoigner au Roy beaucoup d'affection, et desire l'affermir d'avantage par l'interest du Commerce, Sa Majeste voulant y correspondre de son côté, et temoigner au dit Duc l'estime quelle fait de Sa Personne, lui a permis et accorde la liberté de trafiquer en France, et d'y apporter toutes sortes de bleds et autres marchandises et denrées, qui croissent en son pays, pour les amener dans les ports, et haures de ce Rojaume, soit à Bourdeaux, Brouage, et autres lieux circonvoisins et comme bon leur semblera.

II. Pourront aussi ceux, qui seront negocians, facteurs, ou advoiez du dit Seigneur Duc de Courlande, recharger de toutes sortes de Marchandises en France pour les transporter en Courlande, à la reserve de celles prohibees, et pourront les Vaisseaux ou ceux, qui feront le trafic sous l'aveu du dit Seigneur Duc aller, et venir en toute Seureté, dans nos Mers le long de nos cotes, entrer et sortir de ce Roiaume en pleine liberté,

en paient les droits pour ce deux, et accoutumez, et en cas qu'aucuns des Marchands, facteurs, serviteurs, ou gens faisans le negoce vinsent à decéder en France pendant leur voyage, ou ceux, qui y demeureront actuellement pour le service du dit Seigneur Duc, Sa dite Majeste veut, et éntend, que pour celle leurs biens, facultez et marchandises ne soient sujettes au droit d'aubeine, désherence, ou confiscation ainsi seront traitez tout ainsi, que s'ils estoient regnicoles.

III. Comme aussi le dit Seigneur Duc de Courlande promet reciproquement de donner toute seureté, et liberté aux François dans ses portes, et havres, pour y trafiquer, et vendre leurs marchandises et en recharger d'autres suivant l'usage du país, sans que durant le temps de leur voyage et sejour arrivant le deceds d'aucuns marchands, Facteurs, ou serviteurs, leurs biens, facultez, et marchandises puissent estre acquises, ou confisquées par Droit Souverain.

IV. Promet aussi le dit Seigneur Duc de Courlande de n'assister les ennemis de la France de ses vaisseaux, ni de leur porter des commoditez sous prétexte de la liberté présentement accordée de venir dans nos Mers, mais seulement pourront en user tout ainsi, et a l'instar des villes de Hambourg, Dantzic, et autres places neutres.

V. Permet en outre Sa dite Majeste au dit Seigneur Duc de Courlande d'achepter en France des Terres, Seigneuries, et maisons pour en jouir, comme en faisoient ceux désquels il les aura acquises, sans payer autres droits et rédevances, que les anciens propriétaires, et sans que venant ce dit Seigneur Duc à decéder, Sa Majeste puisse prétendre le dit bien lui appartenir par Droit d'aubeine, ainsi appartiendra a ses Héritiers et Successeurs, tout ainsi que s'ils estoient regnicoles, et seront tout traitez, comme s'ils estoient originaires François. Faits à Paris le trentième jour de Décembre 1643.

Signé de Lommenie avec paraphe, et George Fircks aussi avec paraphe.

Registrez oui le Procureur General du Roi, pour estre executez selon leur forme et teneur, a la charge de prendre par les Héritiers du dit Duc de Courlande Lettres de naturalité, ou de dispense particulière du droit d'aubeine. A Paris en Parlement le 24 Feuvrier 1647.

Signé du Tillet avec paraphe.

Nr. 2.

1643. g. tirdzniecības liguma ratifikācijas grāmatas
1647. g. izraksts no Parīzes patentu valdes.

Veü par la Chambre des lettres pattendes du Roy,

données à Paris le sixiesme nouembre milsix cents quarante six signées Louis et plus bas par la Reyne régente Sa mère,

presente phillipeaux Scellées par lesquelles Sa Majeste en agreant et ratiffiant les traite et articles accordez le trentiesme decembre mil six cents quarante trois entre Messire Hanry Auguste de Lomenie comte de Brienne, Conseiller de Sa dicte Majeste en ses conseils, commendeur de ces ordres, et Secretaire de ses commendements, ayant de ce faire pouvoir et le Sieur Fircks enuoié exptes de la part du Sieur Jacques duc en Liunie de Courlande et Semigalle chargé de lettres de créance; pour la liberté audict Sieur duc de traffiquer en ce Royaume, pais, terres, et Seigneuries de o'beissance de sa dicte Majeste en voulants que tous et vus chascuns Lésdicts articles soient observez selon leurs forme, et teneur. Mondé et ordonné a la dicte chambre que les dictes lettres ensemble le dict traité, et la ratification d'Icelui du dit Sieur duc elle ait a faire registrer et tenir la main a ce qu'ils soient poinctuellement executez dans tous les ports et haures de ce Royaume, et pais de l'obeissance de Sa dicte Majeste; ainsy que plus au long le contiennent les dictes lettres les dicts traité, et articles accordez entre le dit Sieur Comte de ratification d'icelles fait par le dict Sieur duc le vingt neufiesme Juillet mil six cents quarante cinq. Conclusions du procureur general du Roy et tout consideré. La chambre a ordonné et ordonne que les dicts articles et lettres pattantes de ratification d'yceux seront registrez pour auoir bien et estre executez selon leurs forme et teneur fait le douziesme jour de Mars mil six cents quarante sept.

Extrait des Registres de la Chambre des Comptes.

Bourton.

Nr. 5.

Hercoga Jēkaba 1645. g. piedāvājums Francijas karalim Luijam XIV.

Memoire donné au Roy a St. Germain le 27 Mars 1649.

Premierement ie me refere au memmoire que iay deliuré a Monsieur le Compte de Brienne de la part de Son Altesse Monseigneur le Duc de Courland que Monsieur de Brégy a fait dans lequel y sont comprins les points cy apres declarés qui sont les principales scauoir.

1. Monsieur le duc de Courland fait offre de liurer huit a dixmill hommes tout armées.

2. Son Altesse offre vigntsquatre a trente vaisseaux de guere toutes exquipez avec Cannon, boulets, poudre, viures, et ce qu'il y en apartiena.

3. Son Altesse offre a faire faire des galleres iusques a vingt pieces.

4. Son Altesse offre a liurer des viures comme chair salé, du lard, des pois, gruts, farine, et autre necessité.

5. Son Altesse offre moyenant que la France l'assiste a un certain endroit de faire comme entreprise très prouitable a la France, et s'offre

de venir luy mesme une les sus dites troupes au lieux ou il en a le des-
seing a celui que cette entreprise ce face mieux.

6. Son Altesse prétent que l'on en donne ordre a Mons. de Brégy ou
un autre pour troislre absolument sur tous les poincts avec luy, il offre de
liurer le tous sur les lieux ou on le delivray ascauoire aux entreprise, et
le tout a un prix très raisonable moyenant que l'on luy paye les trois
quart ou du moyns la moitié argent comptent et le reste en bonne et va-
luable assurance scauoire en domaine qui pretent a certaines endroits et
cela par confirmation du parlement, comme il est demandé en Son mem-
moire.

Pour la levée des huit mille hommes tout armées sans les of- ficiers a 20 Risdals par teste	Risdalls: 160,000.—
Pour les frais des 24 vaisseaux toute esquippez a 500 Risdalles de chacune nauire par mois	Risdalls: 12,000.—
Pour les gages et nouritures des 4000 matelots a 7 Risds. par moys	28,000.—
Pour les gages et nouritures des 8000 soldats sans les officiers a 6 Risds. par moys	48,000.—
	Somme par moys: 88,000.—

Pour les Cannons, Bouletes, et Poudre, on en payera selon l'accomo-
dement qui ce fera avec Son Altesse de Courland dequois on ny peu pas
faire de Compte jusques a ce que l'on voient l'exécution des aprest gene-
ral.

Touchant les gages et nouritures tant pour les matelotz que pour
les soldats, Son Altesse de Courland ne pretent pas que le Roy les paye
comme icy desus mantionée tous les mois, seulement le temps qui seront
pour veuire sur le lieux et y estant ariuée au lieux destiné, il demande
certaine endrôit comme Xaind'onge, Médoc, Bourdelos, desquelles lieux il
en tirera l'entretiens de toute l'armée et cela avec tel facilitez que le
peuple ne s'en trouvera pas trop chargez ou incomodez.

Nr. 4.

Francijas karaļa Luija XIV koncesija hercogam
Jēkabam 1666. g.

De part le Roi.

A nostre très cher et bien aimé, cousin le Duc de Beaufort, Pair,
Grand Maitre, chef et Surintendant General de la navigation, et Commerce
de France, et a touts, Gouverneurs, et nos Lieutenants Generaux, en
nos provinces et armées, Capitaines et Gouverneurs de nos lieux et places

Maritimes et autres chefs d'escadres, capitaines, et Conducteurs de nos Vaisseaux et Galeres, bailifs, Senechaux, Prévôts, Juges, ou leurs Lieutenants, maires et Echevins de nos dites villes, Gardes des ports d'icelles et de nos ponts, ports, peages et passages, et a tous autres, nos officiers de sujets, qu'il appartiendra Salut. Nous voulons et nous mandons très expressement, que vous ayez a laisser seurement et librement passer et repasser, par tous les lieux et endroits de Vos pouvoirs et Jurisdiction, les Navires appartenus a Nostre très chér, et bien aimé, Cousin le Duc de Courlande et de Semigalle, sans leurs donner n'y a ceux de leur equipage aucun arrest, trouble, un empeschement; mais au contraire toute l'aide, faveur, et assistance, dont ils auroiet besoin, a la charge toutes fois, qu'ils ne porteront aucune marchandise de Contrebande, et d'autant que des presentes on peut avoir besoin, en divers endroits, nous voulons, qu'aux Copies d'icelles, duement collationnées, foi soit ajoutée, comme au present original. Car tel est nostre plaisir. Donné a Fontainebleau le 23 Jour de Juin Mil Six Cent Soixante Six.

Nr. 5.

Hercoga Jēkaba 1677. g. iesniegums Francijas karalim Luijam XIV.

„ . . . Toutes ces choses, Sire, obligent Son Altesse de se pouvoir à Vostre Majesté en 1666 à Son Altesse pour tous ses navires et ceux de a ce qu'il luy plaise de sa grace et bonté faire faire droit a Son Altesse sur tous les Chefs cy-dessus.

Premierement qu'il plaise à Votre Majesté de renouveler et confirmer à Son Altesse, Ses agents, facteurs et sujets la liberté de trafiquer dans tous les ports de France, avec exemption du droit d'Aubeine, conformément au Traicté de l'an 1643, ratifié et depuis enregistré en vostre Parlement et en la Chambre des Comptes.

2. Renouveler et confirmer aussy le Passeport General accordé par Vostre Majesté en 1666 à Son Altesse pour tous ses navires et ceux de ses sujets pour aller partout ou bien leur semblera.

3. Faire payer à Son Altesse les frais de l'equipage et entretien des 24 navires equipés pour le Service de Vostre Majesté, durant le ministere de feu Son Eminence le Cardinal Mazarin.

4. Faire rendre aussy les ds. quatre navires La Meuve, l'Orpheus, La Rose et l'Islande menés à Dunkerque et à Brest, ensemble les marchandises dont ils estoient chargés avec despens, dommages et interests.

5. Faire pareillement rendre à Son Altesse les Forts et terres qui lui appartiennent dans l'Isle de Tabago.

6. Conformement et en execution du traicté d'Olive de l'an 1660 ob-

liger les Suedois à rendre par le dt. Traicté les terres, à la garantie duquel Vostre Majeste a eu la bonte de s'obliger.

Enfin et si Vostre Majesté ne vouloit pas faire rendre ou payer les ds. quatre vaisseaux, la Meuve, l'Orpheus, la Rose et l'Islande, menes a Dunckerque et a Brest, ny payer en argent les frais de l'equipage et entretien des 24 navires mis sus pour Son service, Vostre Majesté aura la bonté s'il luy plaist, d'accorder à Son Altesse la propriété incommutable de quelques terres basties en France, pour en jouir par Son Altesse, Sa posterité et lignée, avec exemption du droit d'Aubeine et autres droits reversibles. Ainsy que l'Empereur et les Roys d'Espagne, d'Angleterre, de Suede et de Dannemarc en ont accordé de semblables à Sa dte. Altesse, laquelle proteste de persister tousjours dans le respect et service de Vostre Majesté.

D'autre costé Son Altesse offre à Vostre Majesté de luy fournir de goudron et autres danrees de son pais, a meilleur marche qu'on ne les peut avoir ailleurs."

Nr. 6.

Hercoga Jēkaba sūtņa G. Firksa 1646. g. ziņojums par sarunām ar Lielbritanijas karalienu Henrietu.

Memoire: 1. sur la demande de la Reyne de la Grande Bretagne, mon maistre a voulu tres volontiers enuoyer aussi bien ses vaisseaux que de munitions et de viures.

2. Ceque le duc a tesmoigné lors qu'il a esté requis par M. de Cocheran par commandement de la Reyne, à qui il a fait deliurer des munitions et des viures.

Pour les vaisseaux le Duc a communiqué ses intentions aux Sr. Cocheran, à fin qu'il en fist le raport au Roy et d'obtenir la dessus vue response de S. M. signée de sa propre main, mais des duc n'en ayant receu aucune, le Sr. Cocheran luy ayant depuis escrit qu'il n'y auoit aucun port de l'obeissance du Roy ou on peust a border, d'ou il fist scavoir au duc de differer pour quelques temps ce qu'il plairoit d'ordonner la dessus.

3. Et bien que la Reyne eust escrit et demande que le Duc enuoyast les vaisseaux en France pour transporter les troups en Angleterre, neantmoins il receut aussi au mesme instant comme tous les ports estoient perdus, et que le Roy tres chrestien les avoient contremandées.

Outre à la Sieur Cocheran escript du 18-er Janvier, 12 Mars, 22 Juillet, qu'ils n'auoient encor eu aucun ordre ny du Roy ni de la Reyne, et que les parlementaires estoient si forts par mer que Sa Maiesté auroit bien de la peine à mettre sus une flotte capable de leur resister, tellement que luy a causé des vaisseaux parlementaires n'auoit peu recevoir aucune response de sa Mai. du 12-er Juin il mande par ses lettres que Sa Mai. est partis de Oxfort pour aller vers les escossois de sorte qu'on de devoit pas

douter que la paix ne se fist, ceque dautres ont confirmé au duc, et luy ont escrit qu'il n'estoit pas raisonnable d'enuoyer en ce temps la ses vaisseaux, dequoy on peut voir que cela n'est pas prouenu de la faute ni du retardement du duc, mais bien du malheur du temps, lequel neantmoins ne sera pas capable d'aliener la bonne volonté que le Duc a pour le seruice tres humble de leur Maiestés, duquel il ne se departira iamais, et executera tousiours les intentions de Leur Maiestés.

Dieses habe sich unter meiner handt Monsieur Jermain ueberschreibet undt ein mehres wegen Cocheran undt anderen Sachen nicht proponieret.
Georg Fircks, mppria."

Nr. 7.

Hercoga Jēkaba 1657. g. tirdzniecības un kuģniecības līgums ar Anglijas protektoru Kromvelu.

Olivarius, Dei gratia Protector Rei-publicae Angliae, Scotiae, et Hiberniae, etc. Omnibus et singulis Nostrae Rei-publicae membris et subditis, praesertim Admirallis, Thalassiarichis, Generalibus, Praefectis, Tribunis, Capitaneis, nec non Legatis, Residentibus, Deputatis et Ministris Publicis, aliisque quibuscunque, quorum interest, per praesentes significamus:

Quod cum Celsissimus Princeps ac Dominus Jacobus in Livonia Curlandiae et Semigalliae Dux, Nos per Suos ad Nos ablegatos diversis temporibus obnixè rogaverit, ut illi liberam cis ultraque Lineam Navigationem et Commercia terra marique exercendi potestatem in solenni forma concederemus:

Nos certis rationibus ad id ducti concessimus, et vigore praesentium concedimus praedicto Principi ac Domino, Jacobo in Livonia Curlandiae et Semigalliae Duci, parem eandemque facultatem potestatem et libertatem navigandi, et commercia exercendi, tam cis quam ultra Lineam in quibuscunque Territoriis et Dominiis Nostris Quae cuicunque Principi, aut Populo huic Rei-publicae confoederato, hactenus concessa fuit, aut deinceps concederet salvis pariter hujus Rei-publicae Legibus et Statutis. Quare mandamus, et volumus ut omnes et singuli in Nostra Republica et sub ea cujuscunque conditionis et dignitatis sint, praedicti principis ac Domini Jacobi naves, virosque, ad eas pertinentes libere agere, et commercia sua praedicto modo exercere permittant, et illos ut amicos ubique habeant, et hoc nostro beneficio citra notam et incommoda uti perfrui concedent, sub poena Indignationis Nostrae.

Mandamus insuper omnibus et singulis superius memoratis Nostris officialibus jam constitutis, vel imposterum constituendis, ut oblata omni occasione iusta et honeste dicto Principi ac Domino Jacobo in Livonia Cur-

landiae et Semigalliae Duci rogati in vigore et effectu teneant hoc privilegium, ejusque contentis maturis et aptis Consiliis pro viribus assistant auctoritateque et prudentia prosint. Denique mandamus ut hoc Nostrum Rescriptum in Copiis vidimatis cum supra dicti Principis Literis salvi conductus Subditis suis concessi pari cum Autographo et Originali auctoritate et fide gaudeat. In quorum omnium et singulorum fidem et auctoritatem has Literas Nostras Patentes propria manu signavimus, iisque Magnum Angliae Sigillum apponi fecimus.

Dabr: e Palatio Nostro Vestmonasterii Julii decimo septimo, Anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo Septimo." Olover p.

Nr. 8.

Hercoga Jēkaba 1664. g. tirdzniecības un kolōniju līgums ar Lielbritanijas karali Kārli II.

Tractatus inter Carolum, Magnae Britanniae Regem, et Jacobum, Ducem Curlandiae, ratione commerciorum in Guineam, Insulae Tabago, et supeditandae tempore belli contra quemvis Principem, excepto Rege Poloniae navis bellicae, conclusus die 17. Novembris 1664.

Notum testatumque sit omnibus et singulis has praesentes inspecturis, quod 17-ma die Mensis Novembris Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo quarto per scriptum duplex eodem tenore tot denique verbis conceptum inter Serenissimum ac Potentissimum Principem Dominum Carolum Dei gratia Magnae Britanniae, Franciae et Hiberniae Regem, Fidei defensorem, ex una parte, et Celsissimum Principem Dominum Jacobum, in Livonia, Curlandiae et Semigalliae Ducem, ex altera parte conventum et concordatum sit, quod dictus Dominus Rex per praesentes dat, donat et concedit dicto Domino Duci Curlandiae, haeredibus et Successoribus suis plenam commercii libertatem pro navibus, ad ipsum Eosque proprie ac bona fide spectantibus, non autem pro iis, quae ad ullum subditorum suorum pertinebunt, in quovis flumine vel portu intra Dominia Majestatis suae in Ora africana, quae Guineae nomine appellatur, pro et in quibuslibet mercibus non excedentibus valorem duodecim mille librarum monetae Anglicae in Singulos annos secundum pretium, quo primo emptae fuerint, dictae merces in iis oris aut locis, unde exportabuntur, una cum libertate ac plenaria auctoritate construendi, atque aedificandi unum vel plura repositoria sive Domus recondendis mercibus idoneas, sub Castellis et fortalitiis, quae ad dictam suam Majestatem aut subditos suos in illis oris pertinebunt, iisdem libertatibus gaudendis, fruendis quousque et quamdiu amicitia, necessitudo, et bona intelligentia inter dictos Regem ac Ducem permanserint, cujus quidem Regiae concessionis intuitu et consideratione dictus Dominus Dux

Curlandiae concedit et transfert dictae suae Majestati haeredibus et Successoribus suis fortalitiū S. Andreae in Guinea omniaque alia fortalitia, fortificationes, ac propugnanda ad dictum Ducem ibi spectantia una cum omnibus tormentis, glandibus, pyrio, pulvere, caeterisque quibuscunque Instrumentis bellicis ad eadem fortalitia vel ullum eorum spectantibus. Convenit item dictus Dominus Dux Curlandiae, concordat et pollicetur pro se, haeredibus et Successoribus suis quod solverit et solverint, dicto Domino Rege, haeredibus Successoribus suis tria per Centum pro theloneis sive customis omnium bonorum et mercimoniorum in specie tam quae importari contigerit in portus Majestatis Suae in Guinea, quam quae inde exportabuntur, uti praedictum est, tali scilicet officiali vel officialibus quem vel quos Majestas Sua vel haeredes aut Successores Sui iisdem theloneis, iuribusque exigendis ac percipiendis deputaverit praefeceritque. Insuper Majestas sua per praesentes dat, donat et concedit dicto Domino Duci Curlandiae haeredibus et successoribus suis omnem et universam illam Insulam Tabago nuncupatam circa duodecimum gradum latitudinis Septentrionalis et trecentimum decimum Sextum longitudinis sitam unam scilicet earum, quae Carybes Insulae vulgo appellantur, una cum omnibus terris, portibus, crepitiis, luminibus et proficiis ad eandem spectantibus, sub protectione Regia tenendam proviso semper et sub ista Conditione, quod dictus Dominus Dux Curlandiae, haeredes aut Successores sui non sinant aut permittant, ut alii quicumque praeter proprios Subditos suos, et subditos dicti Domini Regis, haerem aut successorum suorum in dicta Insula commorentur ad plantationes aut Domicilia habere, omnibus denique talibus paribusque Privilegiis, libertatibus, immunitatibus, atque commoditatibus uti, frui gaudere, quibus subditi dicti Domini Ducis, haerem aut Successorum suorum utentur, fruuntur, gaudebunt, vel uti, frui et gaudere poterunt, absque ulla contradictione vel oppositione quacunque neque ullas alias taxationes, contributiones, impositionesve quascunque solvere cogentur, praeter eas, quae ad Insulae defensionem necessario exigentur, eademque et aequali proportione, qua subditi dicti Domini Ducis solverint. Convenit item et pollicetur dictus Dominus Dux, quod nec ipse, nec haeredes aut Successores sui, nec quis alius in usum ejus, eorum aut subditorum suorum exportaverint, importaverintve vel importari aut exportari fecerint permiserintve ullas merces, bona sive productiones ejusdem Insulae Tabago alias quam extra vel in aliquos portuum ad Angliam Curlandiamque spectantium aut portuum Urbis Godanensis denique pro recognitione quod Dominus Dux Curlandiae dictam Insulam Tabago de et sub dicta sua Majestate habeat, teneatque ulterius provisum et conventum est, quod quando e quotiescunque dictus Dominus Rex haeredes aut Successores sui Postulaverint tunc quando ipse vel ipsi bello adversus quemlibet alium Regem, Principem aut statum (excepto tantum Rege Poloniae), implicati fuerint, dictus Dominus Dux Curlandiae, haeredes ac Successo-

res sui, propriis ipsorum impensis de tempore in tempus unam bonam navem bellicam quadraginta tormentis ferreis majoribus instructam adduxerint, vel adduci fecerint, ad eum portum, stationem, aut locum, quem dicta sua Majestas, haeredes aut Successores sui ullibi in Europa nominaverint, constituerintque, cui quidem navi posteaquam ibi appulerit, dicta sua Majestas, haeredes ac Successores sui praefectos, Nautas, Cibaria et Stipendia auspiciis et impensis Regis suppeditabunt tamdiu, quam in ipsius vel ipsorum servitio permanserit, quod ultra terminum, unius anni una vice nunquam extendetur, in quarum rerum testimonium et indubitatum confirmationem alte memoratae partes scilicet Serenissimus ac Potentissimus Rex Magnae Brittanniae, et Celsissimus Dux Curlandiae reciprocas conventiones hisce praesentibus contentas et explicatas manibus suis invicem subscripserunt et majoribus Sigillis suis respective communiri fecerunt.

(L. S.) CAROLUS REX.

Nr. 9.

Hercoga Jēkaba 1660. g. prasība pret Portugales karali.

Praetension.

An Ihre Königl. Maytt. in Portugall, Anno 1660.

Rthrn.

January haben in Ihrer fürstl. Durchl. in Lissabon ein Schiff die Patientia genant, eingebracht und behalten welches nebst der Equipage würdig gewesen 18,000

Die verdiente Fracht, so der Schipper von den eingeladenen Gütern verdient gehabt haben Sie ungleichen vom Kauffman abgefordert und dagegen ihm seine Güter frei gelassen, betragen . . . 4,392

Der Schiffer beim Schiff Schiffsgelder gehabt, so ihm im gleich seindt genommen worden 920

Das Schiff von Anno 1660 January biss Anno 1669 alda gebraucht worden thut 108 mohnat, mohnatlich kan ein solches Schiff und ein mehres verdienen a 720 Rs 77,780

Interessen von oben stehenden Posten betragen an Capital 101,685 Rs. von anno 1660 biss anno 1678 seindt 18 Jahre, 6 p. c. 109,818

Ob woll dises Ohrts auf 10 p. cent. die Interesse gerechnet wirdt, so haben S. F. Dl. nicht höher als sechs rechnen lassen.

Summa Rs. 211,505

Nr. 10.

Dānijas karaļa Frīdriha III 1664. g. koncesija hercogam Jēkabam.

Concession des Königs von Dännemark Friderich des III, gegeben dem Herzog Jacobus über die Erze an Silber etc. in Norwegen den 13-ten May 1664.

Wir, Friderich der Dritte von Gottes Gnaden zu Dännemark, Norwegen, der Wenden und Gothen König, Herzog von Schlesswig, Holstein, Stormarn, und der Dittmarsen, Grave zu Oldenburg und Delmenhorst etc. ihunkund hiermit, dass wir dem Hochgebohrnen Fürsten, unserm freundlichen lieben Oheimb Herrn Jacobo in Liefland, zu Curland und Semigallen Herzogen, auf gebührendes Ansuchen freundlich concediret und bewilliget, concediren und bewilligen hiemit, und in Kraft dieses, dass Ew. Liebhen durch Dero Gevollmächtigten und Bedienten in unserm Reiche Norwegen allerhand Erze, es sey von Silber, Kupfer, Eisen, Bley und andern Metallen möge aussuchen, und nach Befindung derselben die für nöthig erachtende Werke darauf anrichten und aufnehmen, auch dieselben nachgehends dergestalt gebrauchen, wie es best und rathsambst erachtet werden kan, doch, dass dadurch niemand in bereits erhaltenen Privilegien präjudiciret oder graviret; besondern sowohl mit Aufsuchung solcher Erze, als dabey erforderenden Werken in allem nach Unserer jetzigen und künftigen Berg-Ordnung verhalten, und dahingegen nichts verhänget, vielmehr völlig darnach gelebet werde, wornach alle und jede, denen solches beykommt, sich unterthänigst zu richten. Uhrkundlich Unsers Königlichen Handzeichens und vorgesetzten Secret-Insiegels. Gegeben auf unserm Königlichen Residenz-Schloss zu Copenhagen, den 13-ten May Anno 1664.

FRIDERICH

(L. S.)

Concordat cum suo Originali.

(L. S.) Adamus Fuchsberg.

Nr. 11.

Dānijas karaļa Kristiāna V 1674. g. kuģniecības privilēģija hercogam Jēkabam.

Des Königs in Dännemark Christian des V Privilegium über die Schiffahrt auf Issland gegeben dem Herzog Jacobus den 7-ten September 1674.

Wir, Christian der Fünfte von Gottes Gnaden, König zu Dännemark und Norwegen, der Wenden und Gothen, Hertzog zu Schleswig, Holstein,

Stormarn und Ditmarschen, Grave zu Oldenburg und Delmenhorst; thun hiemit kund, dass wir haben bewilliget und zugelassen, wie wir dann auch kraft dieses bewilligen und zulassen, dass Sr. Durchlauchten der Hertzog aus Curland mag auf zwölf Jahrs Zeit, von untengesetzten Dato an zu rechnen, mit drey seiner Schiffen unser Land Issland und alle daherum liegende Hafen besegeln lassen und davon führen allerhand Waaren, die auf dem Lande immer zu bekommen, und nehmen sich Fisch, Fleisch, Ess-Waaren, auch Häute, Felle, Federn, Wolle, wollene Waaren und dergleichen, gleichwie unsere Octroyrte Participanten auch Untersaassen auf dem Lande mit zu handeln pflegen, wenn aber auf benannten Schiffen einig Volk sich unterstehen würde entweder auf Sr. Durchlauchten oder deren eigenen Gefahr einige verbotenen Waaren an sich zu handeln und betreffen würde, soll dieselbe an Uns verfallen seyn. So gebiethen und befehlen wir hiemit unsern sämtlichen Untersaassen, wo sich die octroyrte Participanten, deren Gevollmächtigte oder andere dazu gehörige auf besagtem Island und daherumb liegende Hafen sich aufhalten, wann vormeldete Sr. Durchlauchten Officiren und Bediente mit vorgeschriebenen Schiffen landen und solches besuchen würden, denen selben Ihren Handel vorgeschriebener maassen unbehindert fortstellen zu lassen, im welchen Hafen, Zeit, Ort und Stelle es denen am dien- und bequämlichsten fallen mag, wie dann Ihnen auch allerhand Waaren, wie verschrieben, bewilliget, nach bemeldten Bewilligungs-Inhalt von Lande zu führen, auch vermittelst diesen Ihnen aufs möglichste und beste beförderlich zu seyn, auch ungehindert passiren und repassiren zu lassen, doch dass unter dem Prätext Octroyrte Participanten, oder andern, die auch dergleichen Privilegien von uns aus Gnaden haben, deren Octroyent und Privilegium kein Präjudicium dadurch zuwachsen; Gegeben auf unserm Schloss Kopenhagen den 7-ten Septembris Anno 1674.

Unter Unserm Siegel.

(L. S.)

CHRISTIAN.

Nr. 12.

Dānijas karaļa Kristiāna V vēstule hercogam Jēkabam 1681. g. par linsēklu piegādāšanu.

An den Herzog von Churland, d. 29 nov., 1681.

... Alß muß nun eine beglaubte Abschrift sothanen zwar projectirten aber noch ohnvollenzogenen accords zuhanden kommen, und wir darauff ersehen, welchergestalt keine bahre Bezahlung darinnen vorgesprochen, sondern die gantze Forderung gleich an unß dieselbe transportiret ist, zu 11.000 Tonnen Leinsahmens in fünf nach einander folgenden Jahren, undt zwar Jedesmahl 2200 Tonnen zu liefern ausgeschlagen worden, so können wir auf solche Conditiones unß zu mehrberührten Vergleich, sonder

unßerm mündlichen projuditz nicht wohl vorstehen, zu betrachtung man unß diese Forderung für bahre Bezahlung in solutum übergetragen, solcher gestalt aber noch in langer Zeit dazu zugelingen, keine oder geringe Hoffnung und apparentz sein würde. Damit dennoch Ew. Lbd. unsere Ihre zutragende Affection und wie gerne wir deroselben die Zahlung angeregter Forderung so viel möglich zu facilitiren verlangen, zu verpfühen haben mögen, so seind wir des Erbietens, daß im Fall Ew. Lbd. unß über die 2000 Tonnen Leinsahmens so obbemeltem dero schreiben nach schon in Bereitschafft liegen sollen, undt wir demnach vorerst in so weit auf Rechnung /:doch daß unß dieselbe vor den künftigen Frühling, damit man solchen Sahmen zeitig genug verkauffen könne, geliefert werden:/ annehmen wollen, die übrige gantze Forderung in den beiden nachfolgenden Jahren, theils in Leinsahmen, theils in ...? weile eine so große Quantität Leinsahmens in so kurtzer Zeit mit nutzen nicht würdt debitiret werden können, an Ohrt und Enden wo diese wahren am füglichsten distrahiret werden können, für den Preiß so daselbsten Markt gängig sein würdt, auch den Leinsahmen in solcher Qualität wie in vorerwehnten Projettirten accord enthalten, ohnfehlbahr liefern

Christian.